

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK
—
SOCIALSTATISTIK

LÖNER OCH LEVNADSKOSTNADER

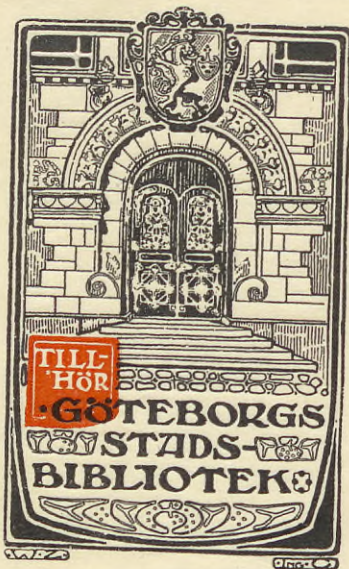
VID

STATENS JÄRNVÄGSBYGGNADER OCH
STATENS VATTENFALLSVERKS BYGGNADSFÖRETAG SAMT
INOM DÄRMED JÄMFÖRLIGA ARBETSOMRÅDEN

Centralbiblioteket

Ref.
Oi-c
SOS

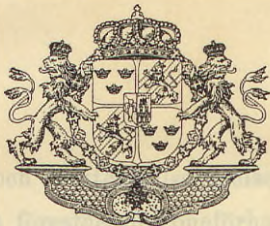
Rap. (ms. 47)

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK

SOCIALSTATISTIK

Arkivexemplar

LÖNER OCH LEVNADSKOSTNADER

VID

STATENS JÄRNVÄGSBYGGNADER OCH STATENS
VATTENFALLSVERKS BYGGNADSFÖRETAG SAMT INOM
DÄRMED JÄMFÖRLIGA ARBETSOMRÅDEN

AV

K. SOCIALSTYRELSEN

STOCKHOLM 1924

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

241626

Sedan järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen hemställt, att socialstyrelsen ville, i och för vissa förestående löneförhandlingar, skyndsamt verkställa en utredning rörande löner och levnadskostnader vid de båda ämbetsverkens anläggningsarbeten samt inom därmed jämförliga arbetsområden, har inom socialstyrelsen utförts en statistisk undersökning rörande detta ämne, vilken härmed överlämnas till offentligheten.

Inom styrelsen har den närmaste ledningen av undersökningen handhafts av undertecknad Nyström, vilken även, med biträde av t. f. aktuarien B. Garsten samt fil. kand. G. Berggren, utarbetat efterföljande berättelse.

Stockholm i april 1924.

GUNNAR HUSS.

BERTIL NYSTRÖM.

Innehållsförteckning.

Table des matières.

	Sid.		Pag.
1. Utredningens tillkomst och utförande . .	7	1. Préparation et exécution de l'enquête sur les ouvriers de construction dans les entreprises de l'Etat	7
2. Arbetarnas antal och yrkesgruppering . .	8	2. Nombre et classement professionnel des ouvriers	8
3. Arbetssäsongens längd	16	3. Durée de la saison de travail	16
4. Arbetslön och arbetsförtjänst	21	4. Salaires et revenus du travail	21
5. Särskilda förmåner	33	5. Bonifications spéciales	33
6. Löner och levnadskostnader	42	6. Salaires et frais d'existence	42

Résumé.

L'enquête, dont on publie ici le rapport, a été effectuée par l'Administration du travail et de la prévoyance sociale à la demande de la Direction des chemins de fer et de la Direction des forces hydrauliques, qui, en vue des pourparlers prochains avec leurs ouvriers de construction pour le règlement des salaires, désiraient avoir à leur disposition des données statistiques aussi complètes que possible sur les salaires et les frais d'existence dans des industries comparables.

L'exposé donne comme introduction un aperçu sur le nombre et le classement professionnel des ouvriers des grandes entreprises de construction. Cette catégorie d'ouvriers est d'une composition assez flottante et indéterminée, les circonstances et le niveau des salaires provoquant des migrations qui varient sans cesse, d'une part concernant le groupe des manœuvres de l'industrie du bâtiment dans les villes, d'autre part concernant celui des ouvriers agricoles et des ouvriers forestiers à la campagne. Toutefois on estime pouvoir évaluer le nombre total des ouvriers de construction en Suède en 1920 à environ 12 000, dont environ un tiers était employé par l'Administration des chemins de fer, l'Administration des forces hydrauliques et certaines grandes villes qui se chargeaient elles-mêmes des travaux de construction des ports ou des usines de force hydraulique, tandis que les deux autres tiers étaient employés chez des entrepreneurs particuliers. Mais cette répartition est surtout celle qu'on constatait en temps normal; car pendant la crise de chômage de 1921—1922 les entreprises privées de ponts et chaussées durent dans une large proportion cesser le travail et leurs ouvriers durent avoir recours aux travaux de secours organisés par l'Etat et les communes.

Les ouvriers de construction peuvent se classer en deux groupes principaux, savoir d'une part ceux qui sont employés aux travaux de construction des usines hydro-électriques, des ports ou des autres entreprises de ce genre, travaux s'effectuant dans un certain endroit et pendant une longue durée; d'autre part ceux qui sont employés aux travaux de construction des voies de chemins de fer, travaux d'une nature plus ambulatoire et qui s'effectuent en des endroits changeants le long d'une certaine ligne d'une grande étendue. Tandis que dans cette dernière catégorie sont tracées des limites très étroites pour la division du travail, dans la première la spécialisation professionnelle a été poussée si loin que dans l'enquête il a fallu compter avec 18 spécialités différentes.

Les travaux de construction sont un métier de saison, quoique ce caractère soit plus ou moins marqué dans différentes sortes de travaux, dans différents endroits et dans différents groupes de métiers. En ce qui concerne les constructions de chemins de fer dans le Nord de la Suède, les conditions climatériques y provoquent, comme le diagramme I (page 17) le montre, de grandes fluctuations du contingent d'ouvriers pendant le cours de l'année. Et pour un manœuvre engagé à l'année les heures de travail effectuées en fait y dépassent rarement de 1800 à 1900 par an. Dans les installations d'usines hydroélectriques et autres travaux de ce genre, on a réussi par des procédés techniques à prolonger la durée possible du travail de deux cents heures

environ par an. Pour les menuisiers, les forgerons, les machinistes et autres ouvriers spécialisés, la durée normale du travail atteint souvent le chiffre autorisé par la loi de 8 heures, soit environ 2 400 heures par an (outre un certain nombre d'heures supplémentaires).

La partie principale du rapport se compose d'une statistique détaillée des salaires concernant les ouvriers employés à des travaux de construction pour le compte de l'Etat et d'autres groupes d'ouvriers analogues pendant les dix dernières années. On donne à ce sujet non seulement les taux des salaires fixés par heure, mais aussi le rendement réel du travail, vu que dans la branche des ponts et chaussées le travail dans une proportion de 70 à 75 % se fait à forfait. Le revenu du travail a été calculé aussi bien par heure que par semaine et ceci spécialement parce que, pendant la dernière dizaine d'années, la durée du travail par semaine, dans les travaux de construction aussi bien publics que privés, a été réduite de 57 à 48 heures, soit d'environ 16 %. Ces années ont été aussi marquées par de fortes fluctuations dans la valeur de l'argent, et c'est en tenant compte de ce fait, qu'on a essayé par un calcul spécial, à l'aide d'un index des frais d'existence convenablement établi, de réduire le salaire, nominal au salaire réel.

Le diagramme II donne une image assez nette des résultats principaux de ces calculs statistiques détaillés sur les salaires (page 45). Il en ressort que jusqu'en 1919 la hausse des salaires était inférieure à l'augmentation des frais d'existence, mais qu'ensuite le rapport a été inverse. C'est ainsi que l'évolution des salaires pendant les dernières années a entraîné jusqu'à ce moment une certaine élévation du salaire réel de l'ouvrier par comparaison avec les conditions avant la guerre.

1. Utredningens tillkomst och utförande.

I skrivelse av den 15 februari 1924 meddelade vattenfallsstyrelsen, att styrelsen i samband med en nyligen träffad uppgörelse av en sedan maj månad 1923 pågående arbetskonflikt vid kraftverksbyggnaden i Lilla Edet förbundit sig bland annat att föranstalta om en utredning rörande motsvarande arbetargrupper avlöningar på andra arbetsområden inom landet och att sedan denna utredning färdigställdt, dock senast i april 1924, upptaga förhandlingar med sina arbetare rörande de normallöner, som borde tillämpas på styrelsens arbetsplatser. De utredningar styrelsen därvid avsåge, skulle utgöra en fortsättning av den undersökning beträffande »Löner och levnadskostnader vid Trollhätte kanals ombyggnad samt inom därmed jämförliga arbetsområden», som av socialstyrelsen på vattenfallsstyrelsens framställning verkställdes år 1914.¹ Som en dylik utredning icke lämpligen borde utföras av vattenfallsstyrelsen såsom part i frågan, anhöll styrelsen, att densamma liksom år 1914 måtte verkställas av socialstyrelsen.

Den 18 februari 1924 avlät järnvägsstyrelsen till socialstyrelsen en skrivelse, varuti framhölls, att för den händelse med arbetarna vid järnvägsstyrelsens arbetsföretag skulle under en närmare framtid behöva upptagas liknande förhandlingar angående normallönerna, som voro avsedda att upptagas vid vattenfallsstyrelsens arbetsplatser, det givetvis för järnvägsstyrelsen vore angeläget att hava tillgång till sådana av opartisk myndighet gjorda utredningar, som vattenfallsstyrelsen nu begärt. På grund härav hemställde järnvägsstyrelsen, att i samband med nämnda utredningar jämväl måtte verkställas utredning angående löner och levnadskostnader på sådana arbetsområden inom landet, som kunna motsvara förhållandena vid järnvägsstyrelsens byggnadsföretag. Härmed avsågos i huvudsak följande järnvägsbyggnader, nämligen inlandsbanans norra distrikt: linjen Porjus—Jokkmokk, inlandsbanans södra distrikt: linjen Storuman—Sorsele, statsbanan Hällnäs—Lycksele—Stensele, statsbanan Forsmo—Hoting, dubbelspårsbyggnaderna Hallsberg—Laxå och Tranås—Aneby samt bangårdsombyggnaderna i Stockholm och Malmö.

Med anledning av dessa framställningar avlät socialstyrelsen den 25 februari 1924 till de båda ämbetsverken en skrivelse, varuti styrelsen meddelade, att, på grund av under den senaste tiden vidtagna inskränkningar i styrelsens personalorganisation, numera ej utan vidare arbetskrafter kunde

¹ Se Sociala Meddelanden, årg. 1914 sid. 499 ff.

disponeras för specialundersökningar av det slag, varom här vore fråga. Socialstyrelsen hade emellertid, med hänsyn såväl till de ifrågasatta utredningarnas stora praktiska betydelse i och för sig som till tidigare åtaganden av samma slag, ansett det angeläget och möjligt att genom vissa omläggningar och förskjutningar av pågående undersökningar temporärt frigöra viss personal för ledning och utförande av de utredningar, varom ämbetsverken sålunda gjort framställning. Särskilt på grund av ifrågavarande arbetens brådskande natur torde emellertid den sålunda disponibla personalen icke vara för ändamålet fullt tillräcklig, utan skulle för arbetets bedrivande med sådan skyndsamhet, att detsamma kunde föreligga färdigt före april månads utgång, även vissa extra arbetskrafter behöva anlitas. Då styrelsen saknade anslag till bestridande av de härmed förbundna kostnaderna, torde ifrågavarande utredningar knappast kunna verkställas inom den beräknade tiden, såframt ej härför nödiga medel ställdes till styrelsens förfogande. Under denna förutsättning förklarade sig socialstyrelsen för sin del beredd att verkställa de av järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen önskade utredningarna.

Sedan de båda ämbetsverken för ändamålet ställt till förfogande ett visst mindre belopp, igångsattes omkring den 1 mars utredningsarbetet inom socialstyrelsen.

För undersökningens planläggning har styrelsen i första hand rådfört sig med representanter för statens järnvägsbyggnader och vattenfallsstyrelsens byggnadsavdelning ävensom för vissa i frågan intresserade arbetarorganisationer, nämligen svenska väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet, svenska grov- och fabriksarbetareförbundet och byggnadsträarbetareförbundet. För utredningen erforderliga upplysningar hava inhämtats från och statistiska uppgifter benäget lämnats av, förutom nyssnämnda ämbetsverk och fackförbund, även väg- och vattenbyggnadsstyrelsen (för statens fiskehamnsanläggningar), södra Sveriges samt Norrlands statsarbeten, Stockholms stad (gaturkontoret, hamnstyrelsen och frihamnsnämnden), Göteborgs stad, Malmö stad, svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund, Sveriges verkstadsförening m. fl. För att studera arbetsförhållandena å ort och ställe har en styrelsens tjänsteman i slutet av mars och början av april månad företagit tjänsteresor dels till kraftverksbyggnaderna i Trollhättan och Lilla Edet, dels till järnvägsbyggnaderna utefter linjerna Forsmo—Hoting samt Vilhelmina—Storuman (Stensele)—Sorsole.

2. Arbetarnas antal och yrkesgruppering.

Historik. När en väg skall byggas eller en kanal grävas eller annan dylik anläggning utföras, plägar man i första hand söka erhålla erforderliga arbetare bland ortens folk. De röjnings- och schaktningsarbeten, som spela huvudrollen vid dylika arbetsföretag, kräva ju i regel inga andra egenskaper än sådana man plägar finna hos grovarbetare på landsbygden. Svårig-

heten var egentligen att erhålla arbetsfolk i tillräckligt antal i de ofta glest bebyggda trakter, där anläggningsarbetena ägde rum. För att lösa detta problem vidtog man i äldre tider ofta den utvägen att ditsända särskilda arbetskommandon av indelta soldater, fångar o. d.

Det synes först varit de omfattande järnvägsbyggnaderna på 1870-talet, som gävo anledning till uppkomsten i vårt land av en särskild grupp av väg- och vattenbyggnadsarbetare, vilka uteslutande eller huvudsakligen ägnade sig åt anläggningsarbeten på skiftande arbetsplatser. Det var män från skilda orter och fack, som fått smak för järnvägsbyggarens rörliga sysselsättning och vildmarkens äventyr och för vilka det fria kamratlivets behag och de tidtals mycket goda ackordsförtjänsterna vägde tyngre än anställningens ovisshet, arbetets strapatser och de ofta rent hälsovådliga bostads- och provianteringsförhållandena.

Emellertid har på detta arbetsområde som på åtskilliga andra de senaste tjugo åren medfört en grundlig omdaning av levnads- och arbetsvillkoren. Skönlitteraturens »rallare» hava få motsvarigheter bland våra dagars väg- och vattenbyggnadsarbetare med fastställd uppsägningstid, rätt till semester, sjuk- och olycksfallsersättning — i vissa fall t. o. m. pension — samt genom kollektivavtal eller »allmänna bestämmelser» noggrant reglerade löne- och arbetsförhållanden. Anledningarna till denna förändring hava i huvudsak varit tvenne. Den ena är det organisationsarbete, som alltsedan år 1902 bedrivits av svenska järnvägsbyggnadsarbetarefackföreningen, vilken ursprungligen var en avdelning (n:r 92) av svenska grov- och fabriksarbetareförbundet men år 1914 under namn av svenska väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet organiserades som ett eget fackförbund (med säte i Krylbo). Den andra bottnar i de särskilt under senare år allt tydligare framträdande strävandena från arbetsgivarnas sida, nämligen såväl de båda ämbetsverken järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen som de stora privata entreprenadfirmorna att på detta område skapa en duglig och med sina arbetsvillkor tillfredsställd yrkesarbetarkår.

Denna kår är dock alltjämt att fatta allenast som den fasta kärnan i en eljest rätt lös och obestämd socialgrupp med nära anknytningar till vissa andra arbetargrupper. Härmed avses närmast å ena sidan städernas grov- arbetare, särskilt de i husbyggnadsfacket sysselsatta, å den andra landsbygdens lant- och skogsarbetare. Det är den efter konjunkturerna och löneläget ständigt skiftande övergången och växlingarna mellan nämnda arbetargrupper, som i väsentlig mån giva arbetsförhållandena inom väg- och vattenbyggnadsfacket deras särprägel.

Arbetarnas antal och fördelning. Nu berörda förhållanden lägga jämväl stora svårigheter i vägen, när det gäller att beräkna antalet väg- och vattenbyggnadsarbetare i vårt land. Tillgängligt material, förnämligast folkräkningarnas yrkesuppgifter samt särskilda upplysningar, införskaffade för en av socialstyrelsen år 1917 planerad specialundersökning, synes emellertid giva vid handen, att antalet väg- och vattenbyggnadsarbetare år 1920 torde utgjort inemot 12 000. Därav sysselsattes omkring en tredjedel av järnvägs-

styrelsen, vattenfallsstyrelsen och vissa större stadskommuner, som själva ombesörjde hamn- eller kraftverksbyggnader o. d., medan återstående två tredjedelar hade anställning hos enskilda arbetsgivare, varav inemot hälften hos de uti svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund organiserade större entreprenadförmorna m. fl. Av väg- och vattenbyggnadsarbetarna torde omkring en tredjedel varit oorganiserade, medan av de organiserade den ena hälften var ansluten till svenska väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet och vissa andra landsorganisationen tillhörande fackförbund (byggnadsträ- arbetareförbundet, kommunalarbetareförbundet), medan den andra tillhörde till den syndikalistiska Sveriges arbetares centralorganisation (S. A. C.) anslutna lokala samorganisationer.¹

Nu angivna fördelning avser emellertid mera normala förhållanden, ty när arbetslöshetskrisen kom år 1921, försköts i hög grad nu nämnda gruppering, såsom tab. 1 utvisar. Visserligen minskades de stats- och kommunalanställda anläggningsarbetarnas antal rätt obetydligt, om man bortser från, att slutförandet under åren 1922 och 1923 av vissa vattenfallsstyrelsens arbeten efter hand reducerade dess arbetspersonal till en tredjedel mot tidigare och därunder. Däremot drabbades de enskilda väg- och vattenbyggnadsfirmorna till synes mycket svårt av krisen, låt vara att detta ej så direkt framgår av tabellens i detta avseende ofullständiga uppgifter. Av de övertaliga anläggningsarbetarna torde en del hava övergått till husbyggnadsverksamhet samt lant- och skogsarbete, i den mån sysselsättning här stod att få. Ett betydande antal vann emellertid anställning vid de nödhjälps- (eller kristids-) arbeten, vilka, som av tab. 1 framgår, under åren 1921—1923 anordnades dels vid statens järnvägsbyggnader (linjerna Örebro—Hallsberg—Laxå, Forsmo—Hoting, Hällnäs—Stensele och inlandsbanans södra distrikt) och vattenfallsverk (Södertälje, Lilla Edet och under en kortare tid Porjus), dels av vissa stadskommuner, dels och framför allt av statens arbetslöshetskommission genom södra Sveriges samt Norrlands statsarbeten. Enligt inhämtade uppgifter sysselsatte sålunda södra Sveriges statsarbeten 1 juni 1921 121 anläggningsarbetare o. d. (1·3 % av hela antalet nödhjälpsarbetare), 1 nov. 1922 1 297 (9·4 %) och 1 nov. 1923 473 (10·8 %). Vid Norrlands statsarbeten voro av hela antalet under vart och ett av åren 1921, 1922 och 1923 omhändertagna personer resp. 1 542 (12·8 %), 4 616 (16·4 %) och 2 420 (20·9 %) byggnadsarbetare o. d. Dessa siffror visa, att, ehuru statens nödhjälpsarbeten ju avsågo att sysselsätta arbetslösa bruks-, sågverks-, verkstads- och fabriksarbetare o. d., medförde de av statsarbetena igångsatta betydande väg- och brobyggnadsarbetena m. m. ofrånkomliga och, åtminstone relativt sett, växande krav på bransch-kunniga specialarbetare. I den mån statsarbetena mot slutet av år 1923 avvecklades, fingo tydligen en del av dessa väg- och vattenbyggnadsarbetare arbete hos de privata arbetsgivarna, vilka, som tab. 1

¹ Enligt landsorganisationens minnesskrift 1923 (sid. 303) räknade svenska väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet 31 juli 1923 1 511 medlemmar. Sveriges arbetares centralorganisation inneslöt vid årsskiftet 1919/20 5 553 väg- och vattenbyggnadsarbetare. Efter nuvarande förhållanden torde förstnämnda siffra vara för låg, den sistnämnda för hög.

Tab. 1. Antal arbetare i medeltal per kvartal 1920—1924 vid vissa anläggningsarbeten m. m.

	1920				1921				1922				1923				1924	
	1 kv.		2 kv.		3 kv.		4 kv.		1 kv.		2 kv.		3 kv.		4 kv.		1 kv.	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	3	4
<i>Statens järnvägsbyggnader</i>																		
vanliga arbetare	1 541	1 790	2 519	2 022	1 488	2 239	3 264	2 451	1 320	1 974	3 138	2 336	1 667	1 987	2 850	2 436	1 779	
nödhjulsarbetare	—	—	—	—	—	—	—	—	568	525	407	455	483	535	457	213	125	
<i>samtliga</i>	1 541	1 790	2 519	2 022	1 488	2 239	3 264	2 451	1 878	2 499	3 545	2 791	2 150	2 522	3 307	2 649	1 904	
därav i södra och mellersta Sverige	717	710	825	804	660	808	867	747	621	696	943	1 064	991	940	870	924	803	
» norra Sverige	824	1 080	1 694	1 218	828	1 431	2 397	1 704	1 257	1 803	2 602	1 727	1 159	1 582	2 437	1 725	1 101	
<i>Statens vattenfallsverks byggnadsföretag</i>																		
vanliga arbetare	1 380	1 457	1 620	1 518	1 255	1 475	1 523	1 926	1 721	1 398	822	643	512	493	311	265	144	
nödhjulsarbetare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150	605	644	603	536	348	347	402	
<i>samtliga</i>	1 380	1 457	1 620	1 518	1 255	1 475	1 523	1 926	1 721	1 548	1 427	1 287	1 115	1 029	659	612	546	
därav i södra och mellersta Sverige	694	719	775	773	722	885	972	1 357	1 215	1 010	948	860	698	623	472	531	506	
» norra Sverige	686	738	845	745	533	590	551	569	506	538	479	427	417	406	187	81	40	
<i>Statens fiskehamnsbyggnader</i>	180	268	309	251	203	283	402	224	149	176	243	207	99	106	67	59	55	
<i>Stockholms stad</i>																		
vanliga arbetare	4 317	4 559	4 516	4 352	4 174	4 308	4 086	3 843	3 734	4 011	4 122	4 090	4 090	4 594	4 929	4 819	4 616	
nödhjulsarbetare	98	66	5	—	173	341	297	325	384	392	295	278	449	343	211	180	311	
<i>samtliga</i>	4 415	4 625	4 521	4 352	4 347	4 649	4 383	4 168	4 118	4 403	4 417	4 368	4 539	4 937	5 140	4 999	4 927	
därav vid gatukontorets, hamnstyrelsens och frihamnsnämndens arbeten	1 376	2 133	2 078	1 949	2 008	2 253	2 035	1 928	1 907	2 081	2 194	2 179	2 414	2 704	2 924	2 718	2 624	
<i>Göteborgs stad</i>																		
därav vid gatuvägar och vattenbyggnads- samtliga arbetare	3 209	3 419	3 432	3 476	3 337	3 340	3 332	3 327	3 646	3 663	3 628	3 569	3 562	3 528	3 543	3 481		
hamnstyrelsens arbeten	863	969	999	1 034	977	976	986	1 030	1 374	1 374	1 375	1 365	1 385	1 332	1 354	1 328		
<i>Enskilda väg och vattenbyggnadsföretag (ca 30)</i>	15 448																	
	15 437																	
	2 012 1 799 2 034 2 409 3 311 3 218																	

¹ Inberäknat vissa hushygnads- och fabriksarbetare (närmare $\frac{1}{2}$ av alla).

utvisar, under årets senare del avsevärt utökade sin arbetarstam. Ehuru fortfarande en del väg- och vattenbyggnadsarbetare hava anställning hos vägstyrelser o. d. med slutförandet av vissa oavslutade f. d. nödhjälpsarbeten, tendera emellertid förhållandena på detta område numera starkt att närma sig de före den stora arbetslöshetsperioden normala.

Arbetargrupper. Väg- och vattenbyggnadsarbetarna kunna uppdelas i tvenne huvudgrupper, nämligen å ena sidan de, som hava anställning vid kraftverks-, hamnbyggnads- o. d. arbeten, som äro förlagda till en viss ort och pågå längre tid å denna, å den andra de, som sysselsättas vid järnvägsbyggnadsarbeten o. d., vilka äro av mera ambulatorisk natur och försiggå å växlande platser utefter en viss längre sträcka. I samband härmed står, att inom förstnämnda område arbetsuppdelningen och specialiseringen kan drivas vida längre än inom det senare, vilket ju i hög grad måste återverka på arbetsvillkoren och yrkesgrupperingen.

Typiska för förhållandena inom förstnämnda arbetsområde äro *statens kraftverks- och kanalbyggnadsarbeten*.

Vid dessa sammanfattas huvudmassan av arbetarna under benämningarna jord-, betong-, transport- och diversearbetare samt bergarbetare. Av dessa utföra jordarbetare schaktningsarbeten antingen för hand eller medelst grävmaskin samt ombesörja den uppgrävda jordens bortskaffande medelst skottkärror eller decauvillematerial. Betongarbetare framföra betongmaterielen till blandningsstationen, där maskinell blandning sker, transportera den färdigblandade massan till gjutningsplatserna och verkställa betongens inläggning i formarna och stampning, vilken sker antingen för hand eller medelst luftdrivna betongstampningsmaskiner. Transport- och diversearbetare utföra lossningar och lastningar samt hantlangningar i allmänhet på byggnadsplatserna och i förråden. För bergarbetare fordras i regel en viss yrkesutbildning i bormning för hand eller medelst maskin samt i sprängningar i såväl öppna bergschakt som i tunnlar. I något högre grad fordras yrkesutbildning för gråstensmurare, som utföra grund- och trumläggingsarbeten, murningar av stenmurar med och utan bruk o. d. och vilka även måste äga viss skicklighet i enklare stenhuggningsarbeten. Såsom mera kvalificerade arbetare räknas cementarbetare, som verkställa stålslipnings- och andra finare cementarbeten. Till grovarbetarkategorien hänföras muddrings- och pålningsarbetare ävensom makadamslagare samt skogs- och sågarbetare, av vilka senare endast kräves den vana att hantera yxa och såg, som åtminstone i skogstrakter förefinnes hos så gott som varje arbetare från landsbygden.

Vid ifrågavarande byggnadsarbeten förekommer i regel även ett större antal yrkesutbildade specialarbetare. Sålunda finnas stenhuggare, tegelmurare och dykare samt elektriska montörer, vilka senare uppsätta elektriska hög- och lågspänningsledningar, uppmontera transformatorer och motorer samt utföra en del reparationer å ledningar och elektriska maskiner m. m. Vidare finnas maskinister, vilka ombesörja skötsel och reparation av lokomotiv, kompressorer, mudderverk, grävmaskiner och större hissar m. fl. arbetsmaskiner, smeder, som verkställa diverse byggnadssmidan, borrhämsningar o. d., byggnadstimmermän, som utföra fångdammar, byggnadsställningar, betongformar, provisoriska skjul- och husbyggnader m. m., samt byggnadssnickare, som verkställa inredningsarbeten i hus samt snickeriarbeten av olika slag. Av smeder och snickare sysselsättes en del vid förråd och verkstäder i och för tillverkning och reparation av arbetsredskap m. m. Vid verkstäderna finnas dessutom yrkeskunniga järn- och metallarbetare, rörarbetare, plåtarbetare och svetsare för nytillverkning av järnkonstruktioner och arbetsredskap samt för reparationer av olika slag. För hantlangning till här om-

nämnda specialarbetare användas i stor utsträckning hjälparbetare, vilka i regel sakna yrkesutbildning och därför hänföres till grovarbetarkategorien.

Under det kraftverksbyggnads- o. d. arbeten kunna uppdelas i en mångfald specialarbeten, vilka kunna överlämnas åt olika arbetargrupper, är vid *järnvägsbyggnader* detta tillvägagångssätt möjligt blott i begränsad utsträckning. Härmed sammanhänger järnvägsbyggnadsarbetarnas större mångkunnighet och mindre långt gående differentiering i specialiteter.

För att kunna utföra en skärning måste sålunda ett arbetslag kunna verkställa såväl jordschaktnings- som bergsprängningsarbete, varav följer, att den vid kraftverksbyggnaderna förefintliga skillnaden mellan jordarbetare och bergsprängare här i huvudsak försvinner. Däremot föras grund- och trumläggare och andra stenarbetare med lägre yrkesutbildning under namn av gråstensmurare till en högre kvalificerad grupp, jämställd med timmermännen. Hit räknas jämväl gruslastare och spårlyftare, vilka bilda de »gropar- och »tipparlag», som besörja de förra arbetet med grusets utgrävande och lastning i grusgroparna, de senare lossningsarbetet å grustippen. Ett tredje slag av dylika ansvarsarbetare, räsläggarna, anses utföra ett så kvalificerat arbete, att de i lönehänsende jämställas med de vid bygget anställda hantverkarna: stenhuggare, tegelmurare, snickare och smeder. — Framhållas må i detta samband, att när det är fråga om bangårdsombyggnader o. d. arbetsförhållandena delvis bliva av samma art som de inom husbyggnadsbranschen rådande.

Vid de större *stadskommunernas* gatu- och hamnbyggnadsavdelningar samt hos de *privata väg- och vattenbyggnadsföretagen* närmar sig yrkesgrupperingen, när det är fråga om kraftverks-, hamnbyggnader o. d. den förstnämnda, men beträffande gatu-, väg- och järnvägsbyggnader den sistnämnda av dessa båda huvudtyper.

Vad nu sagts, belyser det förhållandet, att arbetarkategorierna inom väg- och vattenbyggnadsbranschen ingalunda äro fast avgränsade och utpräglade, enär deras arbetes art och ansvar i hög grad växlar efter förhållandena å varje enskild arbetsplats samt övergång och växling ofta sker mellan de olika kategorierna inbördes. Särskilt är så förhållandet med avseende på de olika slagen av jord- och bergarbetare (jordschaktare, bergsprängare och gråstensmurare) samt träarbetare (slöjdkunniga grovarbetare, timmermän och snickare), något som i viss mån förklarar de från arbetarhåll vid flera tillfällen framställda kraven på lika lön inom vardera av ifrågavarande grupper. Nu berörda förhållanden komma även till synes i den bild av de vid de offentliga och privata väg- och vattenbyggnadsarbetena sysselsatta arbetarkategorierna, vilken erhålles genom en sammanställning av de yrkesgrupper, som omnämnas i gällande avlöningsbestämmelser för ifrågavarande arbetsföretag. Karakteristisk för de statliga verken är arbetarnas fördelning i tre yrkesgrupper, av vilka grupp I omfattar grovarbetare, grupp II lägre och grupp III högre kvalificerade yrkesarbetare, medan de privata entreprenadfirmorna m. fl. — liksom stadskommunerna — allenast specificera ett större antal konkreta arbetarkategorier. Hur uppdelningen genomförts i detalj framgår av följande översikt:

1. Statens järnvägsbyggnader.

Grupp I: Banvakter och spårjusterare, bergsprängare, betongarbetare (ej särskilt utbildade), bromsare m. fl., brovaktare m. fl., jordarbetare, material- och timmerkörare, pålnings- och muddringsarbetare, schaktmästarhantlangare, skogsröjare, stängselsättare samt diverse icke yrkesutbildade arbetare.

Grupp II: Cementgjutare (yrkesutbildade), gropare eller gruslastare, tillhörande verkligt »groparlag», tippare eller spårlyftare, tillhörande verkligt »tipparlag», stenarbetare (trum- och grundläggare m. fl.) och timmermän.

Grupp III: Byggnads- och finsnickare (förråds-), maskinborrare och ortdrivare, maskinskötare å arbetsmaskiner, målare, rälsläggare, smeder (förråds-), stenhuggare (stenarbetare med större yrkesskicklighet), tegelmurare samt diverse yrkesutbildade specialarbetare.

2. Statens vattenfallsverks byggnadsföretag.

Grupp I: Jordarbetare, betongarbetare, hjälparbetare (även i verkstad), transportarbetare och diversearbetare samt i Porjus skogsarbetare.

Grupp II: Bergsprängare, gråstensmurare samt yrkeskunniga järn- och metallarbetare, ävensom i Trollhättan, Lilla Edet och Södertälje timmermän, vilka icke uppfylla nedan under grupp III för träarbetare angivna betingelser, samt i Porjus smeder med lägre yrkesskicklighet och timmermän.

Grupp III: Fullt yrkeskunniga byggnadssnickare med motsvarande egen verktygsutrustning och fullt yrkeskunniga smeder. Hit räknas även i Trollhättan, Lilla Edet och Södertälje fullt kunniga timmermän, försedda med motsvarande verktygsutrustning, som arbetat minst 4 år i yrket och därav minst 2 år vid kanal- och kraftverksbyggnader, samt i Porjus stenhuggare.

3. Svenska väg- och vattenbyggnadsarbetarnas arbetsgivareförbund.

1. *Jord- och grovarbetare.* Jordschaktare, muddrings-, skogsröjnings- och pålningsarbetare, makadamslagare, lastare och diverse grovarbetare, ävensom alla ej särskilt specificerade hantlangare.

2. *Bergsprängare och stenarbetare.* Berg- och tunnelsprängare, grund- och trumläggare (gråstensmurare).

3. *Stenhuggare jämte marmorarbetare* såväl på byggnadsplats som i verkstad.

4. *Betongarbetare.* Arbetare vid blandare, utkörare och stampare.

5. *Järnarmerare* vid betongarbeten.

6. *Cementarbetare.* Slipare, putsare, golvläggare, platt- och trappuppsättare.

7. *Arbetare vid cementvarufabrik.* Denna grupp avser endast arbetare, sysselsatta vid fabrik med framställande av cementvaror, såsom rör-, steg-, platt-, fasad- och mosaikgjutare jämte mosaikslipare.

8. *Bruks- och tegelbärare.*

9. *Murare* jämte skorstens- och pannmurare.

10. *Träarbetare.* Timmermän jämte formsättare samt snickare. (För platser, varest olika timlöner eller ackordsprislister gälla för timmermän och snickare, göres en uppdelning i dessa båda grupper.)

11. *Asfaltarbetare.* Asfaltläggare, efterrivare och kokare.

12. *Gipsarbetare.* Stuckatörer och andra gipsarbetare såväl på byggnadsplats som i verkstad.

13. *Dykare.*

14. *Grusningsarbetare.* Denna grupp avser endast arbetare vid järnvägs- och spårvägsbyggnad, i grustag, på tipp, vid lyft, justering och puts.

15. *Rälsläggare.*

Tab. 2. Antal arbetare och arbetstimmar inom olika arbetarkategorier.

Arbetarkategorier ¹	1922				1923			
	Arbetare		Arbetstimmar		Arbetare		Arbetstimmar	
	Medeltal	%	Antal	%	Medeltal	%	Antal	%
<i>Statens järnvägsbyggnader²</i>								
1. Jord- och grovarbetare	1 021	57·7	1 652 361	57·0	1 170	58·8	1 961 133	57·0
2. Hjälp-, transp.- och diversearbetare	128	7·2	260 527	9·0	140	7·0	272 352	8·0
3. Bergarb. och bergsprängare	50	2·8	83 055	2·9	28	1·4	40 612	1·2
4. Stenhuggare	56	3·2	60 015	2·1	74	3·7	107 788	3·1
5. Stenarb. och gråstensmurare	148	8·4	92 806	3·2	112	5·6	116 955	3·4
6. Betongarbetare	27	1·5	50 393	1·7	48	2·4	79 452	2·3
7. Cement- och asfaltarbetare	3	0·2	5 828	0·2	4	0·2	20 866	0·6
8. Tegelmurare	15	0·8	31 932	1·1	32	1·6	61 860	1·8
9. Byggnads- och förrådssnickare	80	4·5	170 108	5·9	101	5·1	227 313	6·6
10. Timmermän	35	2·0	16 000	0·5	36	1·8	50 777	1·5
11. Förråds- och borrsmeder	15	0·8	33 643	1·2	19	1·0	40 042	1·2
13. Maskinister och maskinskötare	20	1·1	48 302	1·7	23	1·2	49 466	1·4
14. Grusningsarb. (gropare o. tippare)	124	7·0	272 296	9·4	140	7·0	297 850	8·6
15. Rälsläggare	39	2·2	89 635	3·1	49	2·5	104 493	3·0
18. Övriga (div. yrkesutbild. specialarb.)	11	0·6	28 798	1·0	13	0·7	11 062	0·3
Samtliga	1 772	100	2 895 699	100	1 989	100	3 442 021	100
<i>Statens vattenfallsverks byggnads-företag</i>								
1. Jord- och grovarbetare	159	14·0	292 834	13·6	107	16·2	162 377	10·2
2. Hjälp-, transp.- och diversearbetare	342	30·0	599 238	27·8	207	31·4	582 510	36·8
3. Bergarb. och bergsprängare	190	16·7	335 175	15·5	74	11·2	187 600	11·8
4. Stenhuggare	11	1·0	27 833	1·3	4	0·6	5 838	0·4
5. Stenarb. och gråstensmurare	64	5·6	132 348	6·1	25	3·8	56 115	3·5
6. Betongarbetare	74	6·5	190 347	8·8	46	7·0	130 872	8·3
9. Byggnads- och förrådssnickare	80	7·0	13 415	0·6	53	8·1	6 731	0·4
10. Timmermän	68	6·0	251 235	11·6	39	5·9	210 943	13·3
11. Förråds- och borrsmeder	27	2·4	35 143	1·6	21	3·2	29 261	1·9
12. Övriga järn- och metallarb.	106	9·3	234 696	10·9	74	11·2	199 724	12·6
18. Övriga (div. yrkesutbild. specialarb.)	17	1·5	46 584	2·2	9	1·4	12 595	0·8
Samtliga	1 138	100	2 158 848	100	659	100	1 584 566	100
<i>Statens fiskehamnsanläggningar</i>								
1. Jord- och grovarbetare	13	5·8	33 902	9·0	5	7·1	9 714	6·9
2. Hjälp-, transp.- och diversearbetare	140	61·9	221 689	58·9	43	61·4	82 233	58·7
5. Stenarb. och gråstensmurare	22	9·7	36 142	9·6	4	5·7	8 340	5·9
6. Betongarbetare	4	1·8	9 165	2·4	—	—	—	—
10. Timmermän	18	8·0	27 792	7·4	4	5·7	10 309	7·4
11. Förråds- och borrsmeder	6	2·7	8 845	2·4	3	4·3	6 337	4·5
13. Maskinister och maskinskötare	20	8·8	31 643	8·4	9	12·9	19 266	13·7
16. Dykare	3	1·3	7 248	1·9	2	2·9	4 009	2·9
Samtliga	226	100	376 426	100	70	100	140 258	100
<i>Stockholms stad³</i>								
1. Jord- och grovarbetare	233	23·9	497 987	23·0	372	28·8	831 531	29·0
2. Hjälp-, transp.- och diversearbetare	86	8·8	195 451	9·0	130	10·1	296 199	10·3
3. Bergarb. och bergsprängare	282	28·9	612 492	28·3	351	27·2	750 778	26·2
4. Stenhuggare	4	0·4	7 189	0·3	17	1·3	22 992	0·8
5. Stenarb. och gråstensmurare	36	3·7	77 722	3·6	41	3·2	88 801	3·1
7. Cement- och asfaltarbetare	14	1·4	32 195	1·5	13	1·0	29 246	1·0
9. Byggnads- och förrådssnickare	11	1·1	24 629	1·1	11	0·9	22 747	0·8
10. Timmermän	44	4·5	98 484	4·6	54	4·2	120 438	4·2
11. Förråds- och borrsmeder	14	1·4	30 613	1·4	12	0·9	27 348	1·0
12. Övriga järn- och metallarb.	53	5·4	124 562	5·8	71	5·5	164 912	5·7
13. Maskinister och maskinskötare	21	2·2	50 814	2·3	29	2·3	70 541	2·5
16. Dykare	3	0·4	6 439	0·3	5	0·4	10 759	0·4
17. Arbetsförmän, lagbasar	75	7·7	170 658	7·9	74	5·7	167 790	5·8
18. Övriga (div. yrkesutbild. specialarb.)	99	10·2	235 066	10·9	110	8·5	264 239	9·2
Samtliga	975	100	2 164 301	100	1 290	100	2 868 321	100

¹ Minderåriga och månadsavlönade arbetare ej medräknade. — ² Arbetarna vid Stockholms och Göteborgs bangårdsombyggnader samt vid järnvägsbyggnaderna Umeå—Holmsund och Källered—Lindome ej medräknade. — ³ Avser endast sådana årsanställda arbetare, för vilka fullständiga uppgifter föreligga.

16. *Smeder och montörer.* Smeder av alla slag, järnarbetare, elektriska montörer och maskinreparatörer.

17. *Maskinister* för lok, grävmaskin, mudderverk, påkran, ångkran, ångvinsch, ångbåt, motorbåt, förbränningsmotor, generator och större elektrisk kran (»derrick») eller vinsch.

18. *Diverse hjälparbetare.* Bromsare, eldare, förrådsarbetare, smideshantlangare, pumpare, dykareskötare, skötare av elektrisk pump, mindre kran, vinsch eller dylikt, handpumpare, vakter, chaufförer och kuskar.

För alla tre yrkeslistorna torde gälla, att förmän, som deltaga i arbetet (s. k. »lagbasar»), redovisas tillsammans med övriga arbetare.

I syfte att möjliggöra direkta jämförelser har, med utgångspunkt från förestående uppdelningar och efter samråd med sakkunniga, uppgjorts en för samtliga väg- och vattenbyggnadsarbeten gällande yrkesgruppering, vilken framgår av förspalten till tab. 2. Denna tabell utvisar även de olika arbetarkategoriernas absoluta och relativa talrikhet vid arbetsföretag av olika slag. De ävenledes meddelade uppgifterna om antalet av resp. kategorier under år 1922 och 1923 utgjorda arbetstimmar äro av betydelse vid en lönereglering, enär de möjliggöra en ungefärlig beräkning av, med vilket belopp en viss löneförhöjning skulle öka arbetskostnaderna. Framhållas må emellertid, att av bokföringstekniska skäl de i tabellen meddelade siffrorna icke kommit att omfatta samtliga arbetare.

3. Arbetssäsongens längd.

Även därest man kan konstatera, att tvenne arbetare utföra samma slag av arbete, är det därför ej sagt, att arbetspriset i båda fallen bör vara lika. Hänsyn måste nämligen även tagas till andra faktorer, framför allt arbetets varaktighet. Vid arbeten, vilka pågå alltför kort tid, för att arbetaren skall kunna dit överflytta sin familj eller eljest å arbetsorten inrätta eget hushåll, förorsakas han nämligen avsevärda merkostnader för resor, vivre och logi, för vilka han rättvisligen måste anses böra hållas skadeslös genom högre arbetslön eller särskilda tillägg.

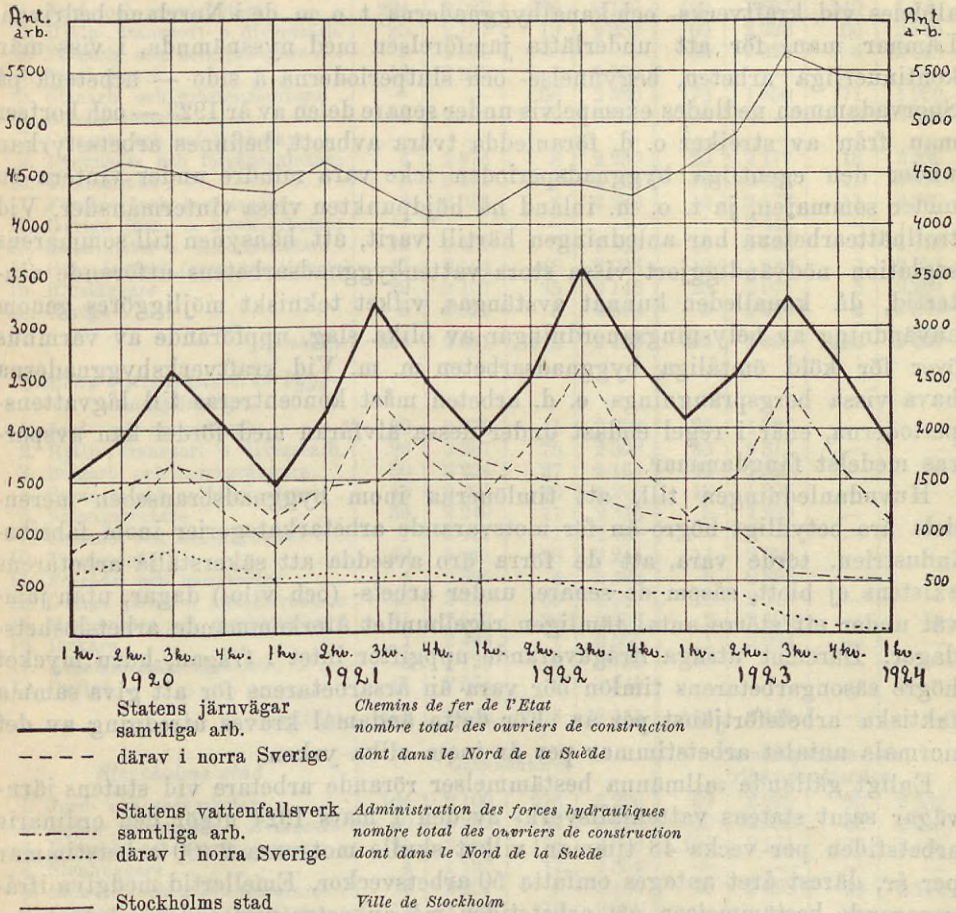
Vad vattenfallsstyrelsens och järnvägsstyrelsens här ifrågavarande arbeten beträffar, hava de varit av jämförelsevis lång varaktighet. Sålunda hava i Trollhättan — liksom delvis även i Lilla Edet — arbeten med kraftverksbyggnad och kanalbyggnad pågått ända sedan medlet av år 1906. Kraftverksbyggnaderna vid Porjus togo sin början sommaren 1910 och hava, liksom de därmed delvis sammanhängande arbetena vid Harsprånget och Suorva, först under den senaste tiden bragts till huvudsaklig avslutning. Södertälje kanals ombyggnad har med större eller mindre arbetsstyrka bedrivits sedan början av år 1917. Vad statens järnvägsbyggnader beträffar, hava dylika oavbrutet pågått under det senaste decenniet i någorlunda likartad omfattning, om än med icke obetydliga fluktuationer mellan de olika åren. Framför allt gäller detta i fråga om inlandsbanan och därtill sig anslutande tvärbanor. Dubbelspårsanläggningarna samt bangårdsombyggnaderna i vissa storstäder begynte däremot först under åren 1914—1916. Arbetsförhållandenas

stabilitet ökas även i viss mån därigenom, att arbetare stundom överflyttas från ett avslutat arbetsföretag till ett nyss påbörjat.

De arbetare torde emellertid vara jämförelsevis få, som innehaft anställning för arbetsperioden i dess helhet, ty under densamma äga betydande fluktuationer rum inom arbetsstyrkan, huvudsakligen beroende på det växlande behovet av arbetskraft, i sin ordning närmast en följd av de klima-

Diagr. I. Medelantal arbetare per kvartal åren 1920—1924.

Nombre moyen d'ouvriers par trimestre pendant les années 1920—1924.

tiska förhållandenas inverkan på möjligheterna för arbetets bedrivande. I någon mån torde jämväl uppsägningar från de enskilda arbetarnas sida, vilka icke minst inom detta arbetsområde utmärka sig för rörlighet och benägenhet för platsombyte, bidra till fluktuationerna. Resultatet av dessa faktorer s växelverkan under åren 1920—1923 samt de första månaderna av år 1924 åskådliggöres för förenämnda arbeten samt vissa jämförliga arbetsområden genom tab. 1 och diagram I, vilka utvisa antalet anställda arbetare i medeltal per kvartal.

En blick på dessa kurvor visar, att de i stort sett giva uttryck åt två olika typer av arbetssäsonger.

Vid den ena, vilken i tablån mest utpräglad representeras av statens norrlandska järnvägsbyggnader, men även går igen i fråga om övriga järnvägsbyggnader samt Stockholms och Göteborgs allmänna arbeten, når arbetsstyrkan regelmässigt sin höjdpunkt under månaderna juni—september samt sin lägsta punkt under tiden december—mars.

Den regelbundna omväxling mellan vågberg och vågdalar, som utmärker arbetsstyrkans fluktuationer vid förenämnda arbeten, saknas däremot nästan alldeles vid kraftverks- och kanalbyggnaderna, t. o. m. de i Norrland bedrivna. Lämnar man, för att underlätta jämförelsen med nyssnämnda, i viss mån kontinuerliga arbeten, begynnelse- och slutperioderna å sido — arbetena på Suorvadammen nedlades exempelvis under senare delen av år 1923 — och bortser man från av strejker o. d. föranledda tvära avbrott, befinner arbetsstyrkan under den egentliga byggnadsperioden icke vara mindre under vintern än under sommaren, ja t. o. m. ibland nå höjdpunkten vissa vintermånader. Vid trolldättearbetena har anledningen härtill varit, att hänsynen till sommarens seglation nödvändiggjort vissa stora vattenbyggnadsarbetens utförande vintertid, då kanalleden kunnat avstängas, vilket tekniskt möjliggöres genom användning av belysningsanordningar av olika slag, uppförande av varmhus över för köld ömtåliga byggnadsarbeten m. m. Vid kraftverksbyggnaderna hava vissa bergsprängnings- o. d. arbeten måst koncentreras till lågvattensperioderna, enär i regel endast under dessa älvfåran med fördel kan avspärras medelst fångdammar.

Huvudanledningen till, att timlönerna inom byggnadsbranschen merendels äro betydligt högre än för motsvarande arbetarkategorier inom fabriksindustrien, torde vara, att de förra äro avsedda att säkerställa arbetarens existens ej blott, såsom de senare, under arbets- (och vilo-) dagar, utan jämväl under ett större antal tämligen regelbundet återkommande arbetslöshetsdagar. Däremot utsäga ifrågavarande uppgifter intet i frågan, huru mycket högre säsongarbetarens timlön bör vara än årsarbetarens för att giva samma faktiska arbetsförtjänst per år. För detta ändamål kräves utredning av det normala antalet arbetstimmar per år inom olika yrken.

Enligt gällande »allmänna bestämmelser rörande arbetare vid statens järnvägar samt statens vattenfallsverk» av den 1 mars 1924 utgör den ordinarie arbetstiden per vecka 48 timmar, vilket skulle motsvara 2 400 arbetstimmar per år, därest året antages omfatta 50 arbetsveckor. Emellertid medgiva ifrågavarande bestämmelser, att arbetstiden må avkortas under den mörkare delen av året, och härom hava utfärdats särskilda reglementariska föreskrifter för varje arbetsplats. Angående i vilken utsträckning arbetet varit inställt på grund av klimatiska förhållanden m. m., ävensom beträffande arbetares frånvaro på grund av ledighet, sjukdom o. d., saknas däremot upplysningar. I syfte att erhålla sådana införskaffades från vattenfallsstyrelsens och järnvägsstyrelsens byggnadsarbeten ävensom från Stockholms stads gatu- och hamnbyggnadsarbeten, där likartade arbetstidsbestämmelser äro gällande, bl. a.

Tab. 3. Arbetstimmar per år för arbetare, vilka hela året (minst 11 månader) varit anställda i samma yrke.

Arbetarkategorier	1922		1923		1922		1923	
	Antal arbetare	Medeltal arbetstim. per år	Antal arbetare	Medeltal arbetstim. per år	Antal arbetare	Medeltal arbetstim. per år	Antal arbetare	Medeltal arbetstim. per år
<i>Statens järnvägsbyggnader</i>	Södra och mellersta Sverige				Norra Sverige			
1. Jord- och grovarbetare	204	2 023	206	2 160	192	1 897	240	1 940
2. Hjälp-, transport- o. diversearb.	25	2 187	19	2 382	69	2 328	56	2 285
3. Bergarb. och bergsprängare . . .	9	1 638	—	—	13	1 928	6	2 016
4. Stenhuggare	16	2 075	1	1 900	—	—	—	—
5. Stenarb. och gråstensmurare . .	—	—	36	2 080	74	1 850	71	1 958
6. Betongarbetare	28	2 101	12	2 231	—	—	3	2 006
7. Cement- och asfaltarbetare . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Byggnads- och förrädsnickare	4	2 274	8	2 230	20	2 177	18	2 299
10. Timmermän	5	2 141	1	2 163	17	2 187	41	2 011
11. Förräds- och borsmeder	3	2 034	2	2 282	12	2 173	11	2 260
12. Övriga järn- o. metallarbetare	—	—	—	—	1	2 446	—	—
13. Maskinister o. maskinskötare . .	12	2 431	5	2 482	12	2 638	8	2 674
14. Grusningsarb. (gropare o. tippare)	47	2 104	48	2 026	12	1 882	7	2 081
15. Rälsläggare	29	2 107	35	2 146	28	2 077	3	2 294
18. Övriga	3	2 551	3	2 324	2	2 264	2	2 360
Samtliga	385	2 071	376	2 155	452	2 021	466	2 032
<i>Statens vattenfallsverks byggnadsföretag</i>								
1. Jord- och grovarbetare	60	2 272	41	2 302	25	1 996	—	—
2. Hjälp-, transport- o. diversearb.	98	2 287	75	2 308	33	2 317	—	—
3. Bergarb. och bergsprängare . . .	80	2 224	27	2 164	43	2 009	—	—
5. Stenarb. och gråstensmurare . .	43	2 201	23	2 213	13	1 995	—	—
6. Betongarbetare	36	2 249	11	2 316	5	1 999	—	—
7. Cement- och asfaltarbetare . . .	1	2 217	1	2 158	—	—	—	—
10. Timmermän	40	2 211	18	2 244	14	2 035	—	—
11. Förräds- och borsmeder	4	2 396	4	2 382	3	2 396	—	—
12. Övriga järn- o. metallarbetare	45	2 437	30	2 387	16	2 512	—	—
13. Maskinister och maskinskötare	31	2 656	28	2 751	2	2 500	—	—
16. Dykare	1	2 466	1	2 535	1	2 954	—	—
17. Arbetsförmän, lagbasar	6	2 726	8	2 722	—	—	—	—
18. Övriga	11	2 564	8	2 545	—	—	—	—
Samtliga	456	2 310	275	2 355	155	2 145	—	—
<i>Stockholms stad</i>	Gatukontoret				Hamnstyrelsen och frihamnsnämnden			
1. Jord- och grovarbetare	164	2 100	276	2 226	69	2 225	96	2 262
2. Hjälp-, transport- o. diversearb.	50	2 289	84	2 290	36	2 250	46	2 258
3. Bergarb. och bergsprängare . . .	91	2 188	178	2 096	191	2 164	173	2 183
4. Stenhuggare	4	1 797	17	1 352	—	—	—	—
5. Stenarb. och gråstensmurare . .	16	2 201	8	2 180	20	2 125	33	2 162
7. Cement- och asfaltarbetare . . .	14	2 300	13	2 250	—	—	—	—
9. Byggnads- och förrädsnickare	10	2 237	10	2 056	1	2 258	1	2 183
10. Timmermän	19	2 315	26	2 277	25	2 180	28	1 187
11. Förräds- och borsmeder	7	2 024	8	2 227	7	2 349	4	2 384
12. Övriga järn- o. metallarbetare	20	2 363	16	2 374	33	2 343	55	2 308
13. Maskinister och maskinskötare	6	2 525	11	2 478	15	2 378	18	2 405
16. Dykare	—	—	—	—	3	2 146	5	2 152
17. Arbetsförmän, lagbasar	48	2 283	74	2 267	27	2 261	—	—
18. Övriga	74	2 344	77	2 419	25	2 462	33	2 364
Samtliga	523	2 215	798	2 213	452	2 225	492	2 240

uppgifter om det antal arbetstimmar, som under året utgjorts av sådana arbetare, vilka hela året (minst 11 månader) varit anställda i visst yrke. Av bokföringstekniska skäl kommo dock de lämnade uppgifterna att avse icke samtliga årsarbetare, utan en efter växlande grunder utvald del av desamma, varför de på grundval av detta material beräknade genomsnittstalen icke kunna göra anspråk på att vara fullt representativa för resp. arbetsplatser och arbetarkategorier.

Antalet arbetstimmar per år i medeltal för olika arbetsföretag och arbetarkategorier framgår av tab. 3. Denna utvisar, att genomsnittliga årliga arbetstiden för den i regel talrikaste arbetarkategorien, jord- och grovarbetarna, utgjorde vid vattenfallsstyrelsens arbeten i södra och mellersta Sverige (Troilhättan, Lilla Edet och Södertälje) 2 272 timmar år 1922 och 2 302 timmar år 1923. Det är ungefär samma siffror som för Stockholms stads arbeten, såväl de ordinarie gatuarbetena (2 100 och 2 226) som hamnbyggnaderna (2 225 och 2 262). Vid de norrländska statsbanebyggnaderna utgjorde 1922 års genomsnitt 1 897 och 1923 års 1 940 timmar, sålunda avsevärt kortare än vid förenämnda grupp av arbeten. Vad ifrågavarande differens kan betyda, belyses därigenom att, medan vid vattenfallsstyrelsens arbeten en timlön av 88 öre år 1923 gav en årsförtjänst av 2 024 kr., skulle för att uppnå denna inkomst vid de nordsvenska järnvägsbyggnaderna med där rådande arbetsäsong krävas 104 öres timpenning.

Vad nu yttrats angående arbetsårets längd för jord- och grovarbetare, kan även anses gälla med avseende på berg- och stenarbetare o. d. Däremot äro arbetstimmarerna avsevärt flera för snickare, smeder, maskinister o. d. hantverkare och yrkesarbetare, vilkas arbete är mera oberoende av klimatiska förhållanden. För dem utgör genomsnittliga arbetstiden vid kanal- och kraftverksbyggnaderna 2 300—2 400 timmar, i vissa fall ända till 2 700 timmar och däröver, vilken sistnämnda siffra dock endast kan förklaras därigenom, att i uppgifterna ingå icke blott ordinarie arbetstimmar utan jämväl övertid. Likartat är förhållandet vid järnvägsbyggnaderna, där den faktiska arbetstiden för ifrågavarande hantverkargrupper beräknas i genomsnitt utgöra 2 200 — 2 400, i vissa fall t. o. m. inemot 2 700 timmar.

Nu meddelade uppgifter erhålla dock egentlig betydelse först när de jämföras med förhållandena inom andra arbetsområden. Framhållas må dock, att dylika sammanställningar blott kunna göras med mycken reservation, då frågan om arbetsäsongerna ännu utgör ett föga utrett problem inom svensk socialstatistik.

Vad den egentliga fabriksindustrien beträffar, beräknas, efter 8-timmarsdagens lagfästande fr. o. m. år 1920, inom dess olika branscher en året om sysselsatt arbetare utgöra 2 300—2 600 arbetstimmar, växlande efter förekomsten av skift- och övertidsarbete m. m.

Riktas därefter uppmärksamheten på säsongindustrierna, hava från de privata väg- och vattenbyggnadsarbetena uppgifter om antalet arbetstimmar per årsarbetare icke kunnat erhållas. Det har emellertid upplysts, att vid vissa större enskilda järnvägsbyggen arbetsförhållandena i ifrågavarande avseende

närma sig de vid statens arbeten rådande. För den enskilda husbyggnadsindustrin föreligger däremot en av de s. k. byggnadsarbetarsakkunniga föranstaltad, på från arbetare inhämtade och av arbetsgivare kontrollerade individualuppgifter baserad omfattande undersökning. Enligt denna hade under år 1919 de redovisade arbetarna i genomsnitt utgjort 1 960 timmar av den då till 2 600 à 2 700 timmar uppgående avtalsenliga arbetstiden. Men om det än är sannolikt, att nu berörda intervall något minskats i och med ikraftträdandet fr. o. m. år 1920 av lagen av den 17 okt. 1919 om arbetstidens begränsning till 48 timmar per vecka, torde det vara visst, att under nuvarande arbetsorganisation samhället ej tillgodogör sig mer än högst 70 % av husbyggnadsarbetarnas normala produktionsförmåga.¹ Detta innebär, att normalsäsongen inom denna bransch skulle utgöra c:a 1 700 timmar.

4. Arbetslön och arbetsförtjänst.

Grundsatser för lönestatistiken. Arbetslönen kan betraktas ur tvenne synpunkter, av vilka den ena närmast motsvarar arbetsgivarens, den andra arbetstagarens. För den förstnämnda utgör arbetslönen närmast en del — ej sällan den största — av produktionskostnaderna och det bästa statistiska uttrycket härför blir arbetskostnaden per utgjord arbetstimme. För arbetaren utgör däremot arbetslönen hans så gott som enda medel att bestrida sina levnads-kostnader och han sätter därför i första hand sin arbetsinkomst i relation till den tidsperiod, efter vilken hans utgiftskonto är upplagt, sålunda året, månaden eller veckan. En lönestatistik med anspråk på fullständighet bör alltså beakta båda de ifrågakvarande önskemålen genom att meddela arbetslönen såväl per timme som per vecka (eller dylik längre tidsperiod). Särskilt är denna kombination viktig för belysande av lönestandardens utveckling under tidsperioder sådana som det senast förflutna årtiondet, då veckoarbetstiden vid såväl de offentliga som de privata byggnadsarbetena reducerats från c:a 57 till 48 timmar, eller med c:a 16 %, vilket för bibehållande av förutvarande levnadsstandard förutsätter (åtminstone under den ljusare årstiden) en motsvarande timlönsökning. Vid lönestatistikens uppgörande bör det vidare beaktas, att det ej är nog att enbart meddela de överenskomna eller på annat sätt fastställda tidlönessatserna, utan böra dessa kompletteras medelst uppgifter rörande den faktiska arbetsförtjänsten, vilken vid arbetslöshet och korttidsarbete kan understiga, men på grund av ackords- och övertidsarbete merendels plägar överskrida den fastställda timlönen, i all synnerhet inom väg- och vattenbyggnadsbranschen, där lönesystemet i vårt land i mycket stor utsträckning är byggt på ackords- och kontraktsarbete (omfattande 70 à 75 % av arbetstiden). Till skillnad från husbyggnadsfacket, där ackordssatserna till övervägande del äro fastställda uti utförliga prislister, hava inom väg- och vattenbyggnadsfacket de i hög grad växlande förhållandena å olika arbetsplatser medfört, att ackordssystemet tagit form av för varje

¹ Statens offentliga utredningar 1922: 2, sid. 130.

Tab. 4. Lönesatser vid tidlönsarbete (inkl. dyrtidstillägg) för jord- och grovarbetare åren 1912—1924 vid järnvägsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten samt inom därmed jämförliga arbetsområden.

a = öre per timme. b = kr. per vecka.*

	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924 1 kv.
<i>Statens järnvägsbyggnader</i>													
Dubbelspårsbyggn. a	—	—	—	—	45	60	88	113	127	123	196	—	—
Norrköping—Mjölby . . . . . b	—	—	—	—	25 ⁶³	33 ⁴⁸	46 ⁴⁶	55 ⁰³	60 ⁹⁶	59 ⁰⁴	46 ⁰⁸	—	—
Tranås—Sävsjö ² . a	—	—	—	—	—	56	84	108	120	115	89	78	75
Tranås—Sävsjö ² . b	—	—	—	—	—	31 ²⁵	44 ³⁵	52 ⁶⁰	57 ⁶⁰	55 ²⁰	42 ⁷²	37 ⁴⁴	36 ⁰⁰
Malmö bangårdsom- a	—	—	42	42	50	65	95	123	136	131	103	92	90
byggnad . . . . . b	—	—	23 ⁹⁴	23 ⁹⁴	28 ⁵⁰	36 ²⁷	50 ¹⁶	59 ⁹⁰	65 ²⁸	62 ⁸⁸	49 ⁴⁴	44 ¹⁶	43 ²⁰
Inlandsbanan, södra a	44	44	44	44	48	65	95	123	136	131	4109	4100	98
distriktet ³ . . . b	25 ⁰⁸	25 ⁰⁸	25 ⁰⁸	25 ⁰⁸	27 ⁵⁶	36 ²⁷	50 ¹⁶	59 ⁹⁰	65 ²⁸	62 ⁸⁸	52 ⁵²	48 ⁰⁰	47 ⁰⁴
norra distriktet . a	5 ⁴⁴	—	—	—	—	67	99	128	152	148	118	107	105
norra distriktet . b	25 ⁰⁸	—	—	—	—	37 ⁵⁵	52 ²⁷	62 ⁵⁴	72 ⁹⁶	71 ⁰⁴	56 ⁶⁴	51 ⁵⁶	50 ⁴⁰
Billigaste ort . . . a	38	38	38	38	43	56	84	108	120	115	89	78	75
Billigaste ort . . . b	21 ⁶⁶	21 ⁶⁶	21 ⁶⁶	21 ⁶⁶	24 ⁵¹	36 ²⁵	44 ³⁵	52 ⁶⁰	57 ⁶⁰	55 ²⁰	42 ⁷²	37 ⁴⁴	36 ⁰⁰
Dyraste ort ⁵ . . . a	44	44	44	44	53	67	107	138	152	148	118	107	105
Dyraste ort ⁵ . . . b	25 ⁰⁸	25 ⁰⁸	25 ⁰⁸	25 ⁰⁸	30 ²¹	37 ⁵⁹	56 ⁵⁰	67 ²¹	72 ⁹⁶	71 ⁰⁴	56 ⁶⁴	51 ⁵⁶	50 ⁴⁰
<i>Statens vattenfallsverks byggnadsföretag⁷</i>													
Trollhätte kraft- a	34	38	39	40	44	57	86	111	131	134	99	90	88
verksbyggn. . . . b	19 ³⁸	21 ⁶⁶	22 ²⁵	22 ⁸⁰	25 ⁰⁸	31 ⁷⁵	45 ⁵²	54 ⁹⁵	62 ⁸⁸	64 ⁵²	47 ⁵²	43 ²⁰	42 ²⁴
Lilla Edets kraft- a	34	38	39	40	44	57	83	106	123	121	78	70	75
verksbyggn. . . . b	19 ³⁸	21 ⁶⁶	22 ²⁵	22 ⁸⁰	25 ⁰⁸	31 ⁷⁵	43 ⁷⁴	52 ⁴⁷	59 ⁰⁴	55 ⁰⁸	37 ⁴⁴	33 ⁶⁰	36 ⁰⁰
Södertälje kanals a	—	—	—	—	—	8 ⁶⁷	93	121	139	140	94	80	80
ombyggnad . . . . b	—	—	—	—	—	36 ⁵²	49 ⁰¹	59 ⁹⁰	66 ⁷²	67 ²⁰	45 ¹²	38 ⁴⁰	38 ⁴⁰
Lule älvs kraftverks a	42	46	46	46	50	64	99	126	146	148	110	101	100
byggnader ⁹ . . . . b	23 ⁹⁴	26 ²²	26 ²²	26 ²²	28 ⁵⁰	35 ⁶⁵	52 ⁴⁷	62 ³⁷	70 ⁰⁸	71 ⁰⁴	52 ⁸⁰	48 ⁴⁸	48 ⁰⁰
<i>Statens järnvägsbyggnader och statens vattenfallsverks byggnadsföretag tillhoppa (inkl. specialarb.)</i>													
Specialarb. . . . . a	—	44	44	44	45	55	94	118	141	132	102	94	92
Specialarb. . . . . b	—	25 ⁰⁸	25 ⁰⁸	25 ⁰⁸	25 ⁶³	30 ⁶⁹	49 ⁶⁵	57 ⁷⁹	67 ⁶⁸	63 ⁵⁶	48 ⁹⁶	45 ¹²	44 ¹⁶
<i>Statens järnvägars banarbetare</i>													
Billigaste ort ¹⁰ . . a	30	30	30	30	30	41	78	104	120	114	90	73	68
Billigaste ort ¹⁰ . . b	17 ¹⁰	17 ¹⁰	17 ¹⁰	17 ¹⁰	17 ¹⁰	22 ⁸⁸	41 ¹⁸	50 ⁶⁵	57 ⁶⁰	54 ⁷²	43 ²⁰	35 ⁰⁴	32 ⁶⁴
Dyraste ort ¹⁰ . . . a	48	48	48	48	48	62	110	143	159	152	122	111	110
Dyraste ort ¹⁰ . . . b	27 ⁵⁶	27 ⁵⁶	27 ⁵⁶	27 ⁵⁶	27 ⁵⁶	34 ⁶⁰	58 ⁰⁸	69 ⁶⁴	76 ³²	72 ⁹⁶	58 ⁵⁶	53 ²⁸	52 ⁸⁰
<i>Kommunalarbetare i</i>													
Stockholm . . . . . a	44	44	46	46	48	64	102	137	158	180	128	113	115
Stockholm . . . . . b	25 ⁰⁸	25 ⁰⁸	26 ²²	26 ²²	27 ⁵⁶	36 ⁴⁸	53 ⁰⁴	69 ⁸⁷	75 ⁸⁴	86 ⁴⁰	61 ⁴⁴	54 ²⁴	55 ²⁰
Södertälje . . . . . a	41	42	44	49	54	60	98	133	154	166	126	108	110
Södertälje . . . . . b	22 ⁹⁶	23 ⁵²	24 ⁶⁴	27 ⁴⁴	29 ¹⁶	32 ⁴⁰	52 ⁹²	67 ⁸⁵	73 ⁹²	79 ⁶⁸	60 ⁴⁸	51 ⁸⁴	52 ⁸⁰
Malmö . . . . . a	40	42	42	44	47	60	90	123	142	161	133	105	105
Malmö . . . . . b	22 ⁸⁰	23 ⁹⁴	23 ⁹⁴	25 ⁰⁸	26 ⁷⁹	34 ²⁰	51 ⁵⁰	62 ⁷³	68 ¹⁶	77 ²⁸	63 ⁸⁴	50 ⁴⁰	50 ⁴⁰

* För statens järnvägsbyggnader och statens vattenfallsverks byggnadsföretag har en vecka satts = 7 »levnadsdagar», vilket ger ett skarpare uttryck för arbetsinkomsten under nämnda tidsperiod. Såsom levnadsdagar har räknats summan av antalet arbetsdagar, sön- och helgdagar samt sådana söckendagar, under vilka arbetet utan arbetarnas förvällande varit inställt, såsom ovädersdagar o. d.; sjuk- och permissionsdagar ingå däremot icke i antalet levnadsdagar.

¹ Avser tiden jan.—juni. — ² Åren 1917 och 1918 linjen Aneby—Sandsjö. — ³ Åren 1912—1916 linjen Ulriksfors—Volgsjön. — ⁴ Vid nödhjälpsarbetena å inlandsbanans södra distrikt tillämpades under åren 1922 och 1923 en genomsnittlig timlön av resp. 77 och 66 öre (ej inräknade i medeltalen). — ⁵ År 1912 linjen Gällivare—Porjus. — ⁶ Klass c t. o. m. den ³⁰/₁₀₀ 1917, därefter klass e; angående klassificeringen se tab. 6, not 1. — ⁷ Allt vid kraftverksbyggnaden i Lilla

Tab. 4 (forts.). Lönesatser vid tidlönsarbete (inkl. dyrtidstillägg) för jord- och grovarbetare åren 1912—1924 vid järnvägsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten samt inom därmed jämförliga arbetsområden.

a = öre per timme. b = kr. per vecka.*

	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924 1 kv.
<i>Kommunalarbetare</i>													
<i>(forts.) i</i>													
Göteborg . . . . . a	.	.	42	42	44	53	99	123	150	158	110	100	100
b	.	.	23 ⁹⁴	23 ⁹⁴	25 ⁰⁸	30 ²¹	51 ⁴⁸	62 ⁷³	72 ⁰⁰	75 ⁸⁴	52 ⁸⁰	48 ⁰⁰	48 ⁰⁰
Trollhättan . . . . . a	38	38	38	38	40	50	55	88	127	135	116	97	95
b	21 ⁶⁶	21 ⁶⁶	21 ⁶⁶	21 ⁶⁶	22 ⁸⁰	28 ⁵⁰	29 ⁷⁰	44 ⁰⁰	60 ⁹⁶	64 ⁸⁰	55 ⁶⁸	46 ⁵⁶	45 ⁶⁰
Sundsvall . . . . . a	.	.	.	.	.	.	.	12 ¹¹⁵	135	139	110	97	96
b	.	.	.	.	.	.	.	59 ²³	64 ⁸⁰	66 ⁷²	52 ⁸⁰	46 ⁵⁶	46 ⁰⁸
Östersund . . . . . a	40	43	43	43	50	65	70	130	140	175	125	111	105
b	22 ⁸⁰	24 ⁵¹	24 ⁵¹	24 ⁵¹	28 ⁵⁰	37 ⁰⁵	39 ⁹⁰	74 ¹⁰	67 ²⁰	84 ⁰⁰	60 ⁰⁰	53 ²⁸	50 ⁴⁰
<i>Husbyggnads-</i>													
<i>arbetare i**</i>													
Stockholm . . . . . a	48	48	50	50	53	67	103	140	153	220	167	120	120
b	27 ³⁶	27 ³⁶	28 ⁵⁰	28 ⁵⁰	30 ²¹	38 ⁴⁹	54 ⁵⁹	71 ⁴⁰	73 ⁴⁴	105 ⁶⁰	80 ¹⁶	57 ⁶⁰	57 ⁶⁰
Södertälje . . . . . a	46	46	46	46	50	63	109	130	150	210	151	115	115
b	25 ⁷⁶	25 ⁷⁶	25 ⁷⁶	25 ⁷⁶	28 ⁰⁰	35 ²⁸	55 ⁵⁹	66 ⁵⁰	72 ⁰⁰	100 ⁸⁰	72 ⁴⁸	55 ²⁰	55 ²⁰
Malmö . . . . . a	42	42	44	44	47	56	86	129	149	185	142	103	103
b	23 ⁹⁴	23 ⁹⁴	25 ⁰⁸	25 ⁰⁸	26 ⁷⁹	31 ⁹²	45 ⁵⁸	65 ⁷⁹	71 ⁵²	88 ⁸⁰	68 ¹⁶	49 ⁴⁴	49 ⁴⁴
Göteborg . . . . . a	39	40	42	42	46	56	89	120	133	195	149	108	108
b	22 ²³	22 ⁸⁰	23 ⁹⁴	23 ⁹⁴	26 ²²	31 ⁹²	47 ¹⁷	61 ²⁰	63 ⁸⁴	93 ⁶⁰	71 ⁵²	51 ⁸⁴	51 ⁸⁴
Trollhättan . . . . . a	42	42	44	45	53	62	106	120	.	.	15 ¹²⁵	10 ¹⁰⁸	108
b	23 ⁹⁴	23 ⁹⁴	25 ⁰⁸	25 ⁶³	30 ²¹	32 ⁸⁶	54 ⁰⁶	61 ²⁰	.	.	60 ⁰⁰	51 ⁸⁴	51 ⁸⁴
Sundsvall . . . . . a	.	.	.	.	.	.	.	.	.	17 ¹⁹⁵	147	115	115
b	.	.	.	.	.	.	.	.	.	93 ⁶⁰	70 ⁵⁶	55 ²⁰	55 ²⁰
Östersund . . . . . a	.	.	.	.	.	.	.	.	.	210	151	115	115
b	.	.	.	.	.	.	.	.	.	100 ⁸⁰	72 ⁴⁸	55 ²⁰	55 ²⁰
<i>Mekaniska verk-</i>													
<i>stadsarbetare</i>													
Billigaste ort . . . . . a	25	25	28	28	29	30	30	78	78	78	.	62	62
b	14 ²⁵	14 ²⁵	15 ⁹⁶	15 ⁹⁶	16 ⁵³	17 ¹⁰	17 ¹⁰	40 ⁵⁶	37 ⁴⁴	37 ⁴⁴	.	29 ⁷⁶	29 ⁷⁶
Dyraste ort . . . . . a	32	32	35	35	36	37	37	84	84	84	.	75	75
b	18 ²⁴	18 ²⁴	19 ⁹⁵	19 ⁹⁵	20 ⁵²	21 ⁰⁹	21 ⁰⁹	43 ⁶⁸	40 ⁵²	40 ⁵²	.	36 ⁰⁰	36 ⁰⁰
<i>Lantarbetare, som-</i>													
<i>markdaglön, i¹⁹</i>													
Östra Sverige . . . . . a	28	28	29	30	36	48	70	90	101	68	51	46	.
b	17 ⁴⁷	17 ⁴⁷	18 ¹⁰	18 ⁵⁴	21 ⁸²	29 ⁰⁹	42 ⁴²	53 ⁴⁶	59 ⁵⁹	39 ⁴⁸	29 ⁹⁹	27 ⁰⁵	.
Småland och äarna . a	26	27	27	29	34	44	64	80	90	65	48	46	.
b	16 ²²	16 ⁸⁵	16 ⁸⁵	17 ⁹²	20 ⁶⁰	26 ⁶⁶	38 ⁷⁸	47 ⁵²	52 ⁹²	38 ²²	28 ²²	27 ⁰⁵	.
Södra Sverige . . . . . a	26	26	27	27	31	39	60	78	95	69	50	46	.
b	16 ²²	16 ²²	16 ⁸⁵	16 ⁶⁹	18 ⁷⁹	23 ⁶³	36 ³⁶	46 ⁵³	55 ⁸⁶	40 ⁵⁷	29 ⁴⁰	27 ⁰⁵	.
Västra Sverige . . . . a	26	27	27	28	34	43	60	74	90	67	51	48	.
b	16 ²²	16 ⁸⁵	16 ⁸⁵	17 ⁵⁰	20 ⁶⁰	26 ⁰⁶	36 ³⁶	43 ⁹⁶	52 ⁹²	39 ⁴⁰	29 ⁹⁹	28 ²²	.
Norra Sverige . . . . . a	32	33	33	35	47	65	89	95	113	83	62	60	.
b	19 ⁹⁷	20 ⁵⁹	20 ⁵⁹	21 ⁶³	28 ⁴⁸	39 ³⁹	53 ⁹³	56 ⁴³	66 ⁴⁴	48 ⁸¹	36 ⁴⁶	35 ²⁸	.
Hela riket . . . . . a	28	29	29	30	37	50	71	87	96	69	51	48	.
b	17 ⁴⁷	18 ¹⁰	18 ¹⁰	18 ⁵⁴	22 ⁴²	30 ⁵⁰	42 ⁰³	51 ⁶⁸	56 ⁴³	40 ⁵⁷	29 ⁹⁹	28 ²²	.

Edet fr. o. m. den 1 april 1922 och vid Södertälje kanals ombyggnad fr. o. m. den 7 juli 1922 bedrivet arbete hade karaktär av »kristidsarbete» och som sådant betraktades även ett visst arbete av mindre omfattning (ca 10 man), som pågick vid Porjus kraftverksbyggnad ett par månader under sommaren. Beträffande Lilla Edet och Södertälje äro nödhjälpsstimlörerna inräknade i medeltalen. — ⁸ Endast 3:e och 4:e kvartalen. — ⁹ Porjus, Harsprånget och Suorva. Vid Suorvadammen utgick ett ödemarkstillägg av 15 öre per arbetstimme fr. o. m. den 1/10 1919. — ¹⁰ Approx. siffror för 1915 och 1916 (statens järnvägars banavdelnings berättelse 1918, sid. 70). — ¹¹ Sista halvåret. — ¹² De 3 sista kvartalen. — ¹³ Konflikt (tillämpad lön). — ¹⁴ 1:a kvartalet. — ¹⁵ 2:a och 3:e kvartalen. — ¹⁶ 3:e och 4:e kvartalen. — ¹⁷ De 3 sista kvartalen. — ¹⁸ Tillfälliga daglönare i egen kost.

** De genom uppgörelse i april 1924 överenskomna lönesatserna voro för Stockholm 145, Södertälje 135, Malmö 131, Göteborg 131, Trollhättan 127, Sundsvall 135 och Östersund 135 (approx. siffror) öre per timme.

särskilt fall avpassade arbetskontrakt eller ackordsöverenskommelser, ingångna mellan arbetsgivaren samt arbetslaget genom dess i samråd med lagmedlemmarna utsedda förman.

Lönesiffror för ett visst fack säga emellertid icke mycket i och för sig utan få sin egentliga betydelse och värde först när de sammanställas med motsvarande för andra tidsperioder och inom andra arbetsområden. Men gäller det att bedöma lönens verkliga värde för arbetsgivaren och arbetstagarna, är det, särskilt under tider av starkt skiftande penningvärde, såsom under åren 1916—1921, icke nog med att jämföra penninglönerna i och för sig, utan bör genom omräkning medelst en lämpligt avvägd levnadskostnadsindex nominallönen i görligaste mån reduceras till reallön. På samma sätt bör man vid jämförelser mellan lönenivån å olika orter söka, i den mån ske kan, erhålla siffermässiga uttryck för de särskilda orternas relativa prisdyrhet i fråga om livsmedel, hyror, skatter o. d. och med tillhjälp av dylika dyrortsindextal söka bestämma det särskilt för statsverkens lönesättning ofta utslagsgivande element, som ligger i de särskilda orternas växlande dyrhetsförhållanden.

Vid uppgörande av de i det följande meddelade lönetabellerna 4—7 har man, i den mån den mycket begränsade tiden det medgivit, sökt tillgodose nu angivna grundsatser för en ur såväl praktisk som teoretisk synpunkt tillfredsställande lönestatistik.

Löneutvecklingen 1912—1924. I tab. 4—5 har med avseende på de jord- och grovarbetare, som utgöra huvudparten av väg- och vattenbyggnadsarbetarna (se tab. 2), åskådliggjorts löneutvecklingen sedan åren närmast före krigsutbrottet, i den mån dylika sifferserier varit möjliga att erhålla. Tab. 4 meddelar på grundval av kollektivavtal eller av vederbörande arbetsgivares utfärdade lönebestämmelser uppgifter om lönesatserna vid tidlönsarbete (normal- eller minimilöner, inkl. dyrtidstillägg o. d.) dels per timme, varvid särskilt för åren 1916—21 med deras stundom flera gånger årligen skiftande timlöner uträknats »vägda» medeltal per kalenderår, dels per vecka (motsvarande 7 »levnadsdagar» enligt järnvägsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens lönestatistik), varvid veckolönen erhållits genom multiplikation av timlönen med det vid resp. tidpunkter gällande antalet veckoarbetstimmar.¹ Tab. 5 meddelar, i den mån tillgänglig lönestatistik det medgivit, motsvarande uppgifter rörande den faktiska arbetsförtjänsten per vecka vid tidlöns- och ackordsarbete tillhopa. De båda tabellernas huvuduppgifter i fråga om löneutvecklingen kunna sammanfattas på sätt framgår av tablån å sid. 26.

Vid bedömandet av dessa ökningstal måste behörig hänsyn tagas till de särskilda förhållandena å resp. arbetsställen. Sålunda synes exempelvis vid inlandsbanan relationen mellan vecko- och timlön 1923 häntyda på vida bättre utnyttjande av veckoarbetstiden då än tio år tidigare, medan ökningstalen

¹ Beträffande husbyggnadsverksamheten med dess utpräglade säsongkaraktär torde emellertid *sommarlönerna* utgöra ett riktigare uttryck för de i verkligheten mest tillämpade lönesatserna än de i tab. 4 angivna för resp. år uträknade genomsnittliga lönesatserna. Sommartimlönen för grovarbetare utgjorde åren 1921, 1922 och 1923 i Stockholm resp. 220, 145 och 120 öre, i Malmö 185, 125 och 103 öre samt i Göteborg 195, 131 och 108 öre.

Tab. 5. Arbetsförtjänster (oavsett löneformen) för jord- och grovarbetare åren 1912—1924 vid järnvägsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten samt inom därmed jämförliga arbetsområden.

a = öre per timme. b = kr. per vecka. *

	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924 1 kv.
<i>Statens järnvägsbyggnader</i>													
Samtliga byggnadsarbeten a	.	.	.	¹ 62	¹ 72	90	125	163	193	158	119	112	112
b	.	.	.	¹ 31·01	¹ 36·82	45·22	62·09	75·55	88·48	72·51	55·57	52·08	50·82
Dubbelspårsbyggn. Norrkg a	—	—	—	—	70	82	116	163	168	163	² 104	—	—
—Mjölby b	—	—	—	—	¹ 34·72	41·25	57·05	74·54	76·09	72·59	² 47·04	—	—
Tranås— a	—	—	—	—	—	81	111	149	172	159	112	100	88
—Sävsjö ³ b	—	—	—	—	—	37·59	52·92	64·68	79·05	74·06	50·68	45·92	38·71
Malmö bangårdsombyggnad a	—	—	—	—	¹ 59	79	120	168	205	168	125	113	107
b	—	—	—	—	¹ 30·59	41·72	58·52	74·20	94·22	77·00	58·10	52·78	48·51
Inlandsbanan, södra distr. a	59	63	64	¹ 68	¹ 77	104	126	174	207	156	125	113	109
b	28·07	29·96	31·56	¹ 33·81	¹ 39·20	52·01	63·21	81·15	93·51	71·54	58·17	53·55	49·70
norra a	55	—	—	—	—	103	160	174	196	164	144	136	111
b	31·22	—	—	—	—	47·18	84·56	87·50	94·15	73·57	63·56	58·10	46·15
<i>Statens vattenfallsverks byggnadsföretag</i>													
Trollhätte kraftverksbygg- a	⁶ 41	⁶ 47	⁷ 50	56	62	79	112	132	150	155	118	108	99
nad. . . . . b	23·37	26·79	28·50	31·92	35·54	44·00	59·02	65·87	70·70	74·90	57·82	51·10	43·47
Lilla Edets kraftverksbygg- a	41	47	50	56	62	79	112	132	155	141	98	78	⁸ 86
nad. . . . . b	23·37	26·79	28·50	31·92	35·54	44·00	59·02	65·87	75·11	68·25	48·51	38·57	45·45
Södertälje kanals ombyggn. a	—	—	—	—	—	93	137	168	⁹ 205	158	124	107	103
b	—	—	—	—	—	51·80	72·20	81·20	⁹ 97·86	75·11	56·84	49·70	48·57
Lule älvs kraftverksbyggn.: Porjus . . . . . a	¹⁰ 56	¹⁰ 60	¹¹ 69	62	65	95	133	190	210	177	138	119	106
b	31·92	34·20	39·55	29·76	37·05	52·92	96·44	95·55	106·54	84·84	70·77	62·09	44·58
Harsprånget . . . . . a	—	—	—	—	—	—	—	¹² 202	207	190	146	—	—
b	—	—	—	—	—	—	—	¹² 95·55	97·58	88·20	68·46	—	—
Suorva . . . . . a	—	—	—	—	—	—	—	210	236	213	181	172	—
b	—	—	—	—	—	—	—	145·67	143·71	118·16	105·70	98·00	—
<i>Statens järnvägsbyggnader och statens vattenfallsverks byggnadsföretag tillhoppa (inkl. specialarbetare)</i>													
a	.	59	59	61	66	86	122	171	196	174	132	122	117
b	.	29·50	29·50	31·50	35·10	43·15	58·87	78·88	93·47	82·12	63·59	58·51	53·15
<i>Statens järnvägars banarbetare¹³</i>													
a	.	.	.	.	.	56	94	124	¹⁴ 141	¹⁴ 139	¹⁴ 124	.	.
b	.	.	.	.	.	30·66	47·55	57·75	¹⁴ 65·75	¹⁴ 63·77	¹⁴ 56·65	.	.
<i>Statens fiskehamnsanläggning vid Hällevik</i>													
a	—	—	—	—	—	64	96	113	128	127	87	93	.
b	—	—	—	—	—	35·20	52·80	57·65	61·44	60·96	41·76	44·64	.
<i>Kommunala gatuarbeten o. d. i</i>													
Stockholm . . . . . a													
b	26·96	28·58	28·58	28·80	32·54	42·76	67·72	86·24	99·70	104·24	78·82	70·20	.
Göteborg . . . . . a													
b	24·52	24·91	25·64	27·09	29·54	33·59	34·86	40·26	80·18	82·84	60·96	56·52	.
Malmö . . . . . a													
b	24·10	24·60	24·28	25·18	26·68	30·40	44·70	62·50	69·92	80·22	64·54	56·92	.
<i>Enskilda väg- och vattenbyggnadsföretag¹⁵</i>													
a	.	.	¹⁶ 55	¹⁶ 52	¹⁶ 65	89	126	172	187	194	¹⁷ 117	107	.
b	.	.	¹⁶ 31·55	¹⁶ 29·64	¹⁶ 37·05	49·10	66·40	89·44	89·76	93·12	¹⁷ 56·16	51·56	.
<i>Mekaniska verkstäder (icke yrkesarbetare)</i>													
a	41	46	47	49	54	63	94	127	176	158	111	106	.
b	23·37	26·22	26·79	27·95	30·78	35·91	53·58	66·04	84·48	75·84	53·28	50·88	.
<i>Skogsarbetare</i>													
a	.	40	.	.	78	101	147	118	144	65	70	75	.
b	.	21·60	.	.	42·12	54·54	79·58	63·72	69·12	31·20	33·60	36·00	.

* För statens järnvägsbyggnader och statens vattenfallsverks byggnadsföretag har en vecka satts = 7 levnadsdagar, se tab. 4, not*.

¹ Avser endast ackordsarbete. — ² Fullbordades under juni månad. — ³ Under åren 1917—1918 linjen Aneby—Sandsjö. — ⁴ Under åren 1912—1916 linjen Ulriksfors—Volgsjön. — ⁵ År 1912 linjen Gällivare—Porjus. — ⁶ Gruppen jordarbetare enligt »Löner och levnadskostnader vid Trollhätte kanals ombyggnad». — ⁷ Jordarbetare. — ⁸ Februari och mars månader. — ⁹ Endast 4:e kvartalet. — ¹⁰ Gruppen jordarbetare enligt »Löner och levnadskostnader vid Trollhätte kanals ombyggnad». — ¹¹ Jordarbetare. — ¹² 3:e och 4:e kvartalet. — ¹³ Gruppen jordarbetare enligt statens järnvägars banavdelnings berättelser 1917—1922. — ¹⁴ Stadigvarande anställda. — ¹⁵ »Icke yrkesarbetare»; under åren 1919—1922 ingå även vissa husbyggnadsarbetare. — ¹⁶ Även bergsprängare ingå. — ¹⁷ 3:e kvartalet; inkl. specialarb. — ¹⁸ Arbetsförtjänst för huggare vintern 1913/14 o. s. v.

Lönestegring (i %) 1912 (1913)—1923 (1922).

		Inlands- banan, södra distriktet	Troll- hätte kraft- verks- byggnad	Järnvägs- styrelsens o. vatten- fallsstyrel- sens samtl. byggnads- företag	Statens järnvä- gars banarb.	Kommunala gatuarb. i		
						Stock- holm	Göte- borg	Malmö
Lönesatser vid tidlöns- arbete	{ per tim.	127	165	114	136	157	138	163
	{ > vecka	91	123	80	99	116	101	121
Faktisk arbetsförtjänst oavsett löneformen	{ > tim.	92	163	107	.	.	.	.
	{ > vecka	91	119	98	.	160	130	136
		Husbyggnadsarb. i			Mek. verk- stadsarb.	Lant- arb.	Enskilda väg- och vatten- bygg- nadsarb.	Skogs- arb.
		Stock- holm	Göte- borg	Malmö				
Lönesatser vid tidlöns- arbete	{ per tim.	150	170	145	138	71	.	.
	{ > vecka	111	127	107	102	62	.	.
Faktisk arbetsförtjänst oavsett löneformen	{ > tim.	.	.	.	159	.	1 95	88
	{ > vecka	.	.	.	118	.	1 64	67

för trollhätteanläggningarna böra ses ur synpunkten av den kraftiga stegringen i dyrhethshänseende för denna ort sedan 1912—13. Vad beträffar samtliga statliga anläggningsarbeten präglas lönesiffrorna i någon mån däruv, att arbetenas tyngdpunkt under decenniet synes hava förskjutits norrut.

Av intresse är särskilt att observera anläggningsarbetarlönens under olika tider och å olika orter mycket skiftande inplacering på den löneskala, vars ytterpunkter betecknas av å ena sidan gängse daglöner å landsbygden, å den andra städernas byggnadsgrovarbetarlöner. En tendens till utvidgning av byggnadsarbetarlönens å bifogade karta åskådliggjorda avtalsenliga rayoner — i regel omfattande en cirkel med 3—30 (vanl. 10—20) km. radie från avtalsortens centrum — ligger i gällande riksavtals bestämmelse, att, om arbetare, som är antagen och bosatt inom lokalavtals giltighetsområde, sändes till arbete utom detta område, avtalets lönebestämmelser likväl skola tillämpas. Utför emellertid arbetsgivare arbete å annan plats, där avtal finnes upprättat mellan Sveriges byggmästareförbund eller svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund samt vederbörande fackförbund, skola ifrågasvarande lokalavtals lönebestämmelser gälla.² Vad nu sagts tillämpas icke i fråga om egentliga väg- och vattenbyggnadsarbeten, men i vissa fall beträffande sådana, som stå på gränsen till husbyggnader, exempelvis en del arbeten vid kraftstationsbyggnader och bangårdsombyggnader.

Såsom förut nämnts, utföres arbetet inom väg- och vattenbyggnadsfacket till övervägande del på ackord (eller kontrakt). En jämförelse mellan tab. 4 och 5 ger i viss mån ett mått på storleken av den härigenom uppkomna merförtjänsten, låt vara att härvid även spela in andra faktorer, vilka antingen såsom övertidsbetalning³ o. d. öka lönesumman eller också till följd av ar-

¹ Fr. o. m. 1914. — ² Därest hemortsavtalets lönebestämmelser äro för arbetarna förmånligare, skola dock dessa tillämpas för till den nya arbetsorten överflyttade arbetare. — ³ Ingår ej uti lönesiffrorna för de enskilda väg- och vattenbyggnadsföretagen.

betenas bedrivande under ogynnsamma omständigheter, t. ex. dålig väderlek o. d., minska densamma. Resultatet av dessa jämförelser sammanfattas här nedan:

Den faktiska arbetsförtjänsten i % av tidlönen.

		Inlands- banan, södra distriktet	Trollhätte kraftverks- byggnad	Statens järnv. banarb.	Kommunala gatuarb. i		
					Stock- holm	Göteborg	Malmö
1912 (1913)	per tim.	134	121	.	—	—	—
	> vecka	112	121	.	107	107	106
1923 (1922)	per tim.	113	120	(117)	—	—	—
	> vecka	112	118	(111)	129	117	113

Till jämförelse kan erinras om, att enligt den förut omnämnda undersökningen av arbetsförhållandena inom husbyggnadsfacket (sid. 140) byggnads-grovarbetarna till endast omkring en tredjedel arbetade på ackord, men att för dessa bruks- och tegelbärare, cementarbetare o. d. merförtjänsten därvid ej sällan översteg 100 % å timlönen.

Vid en undersökning av löneutvecklingen inom väg- och vattenbyggnads-branschen bör det ej förbises, att särskilt under åren 1922 och 1923 arbets-förtjänsten torde hava rönt inflytande av löneförhållandena vid *statens nödhjälpsarbeten*, vid vilka, som förut anförts, tidvis inemot en fjärdedel av lan-dets hela väg- och vattenbyggnadsarbetarstam hade anställning. Enligt särskilt inhämtade uppgifter utgjorde genomsnittliga arbetsförtjänsten vid södra Sve-riges statsarbeten och vid Norrlands statsarbeten åren 1922 och 1923:

		Södra Sveriges statsarbeten				Norrlands statsarbeten Norra Sverige (5 län)
		Samtliga 19 län		Västra Sverige (5 län)		
		Billigare orter	Dyrare ² orter	Billigare orter	Dyrare ² orter	
1922	per tim. öre	.	.	54	68	58
	> vecka kr.	.	.	25·92	32·64	
1923	per tim. öre	53	72	54	70	61
	> vecka kr.	25·44	34·56	25·92	33·60	29·68

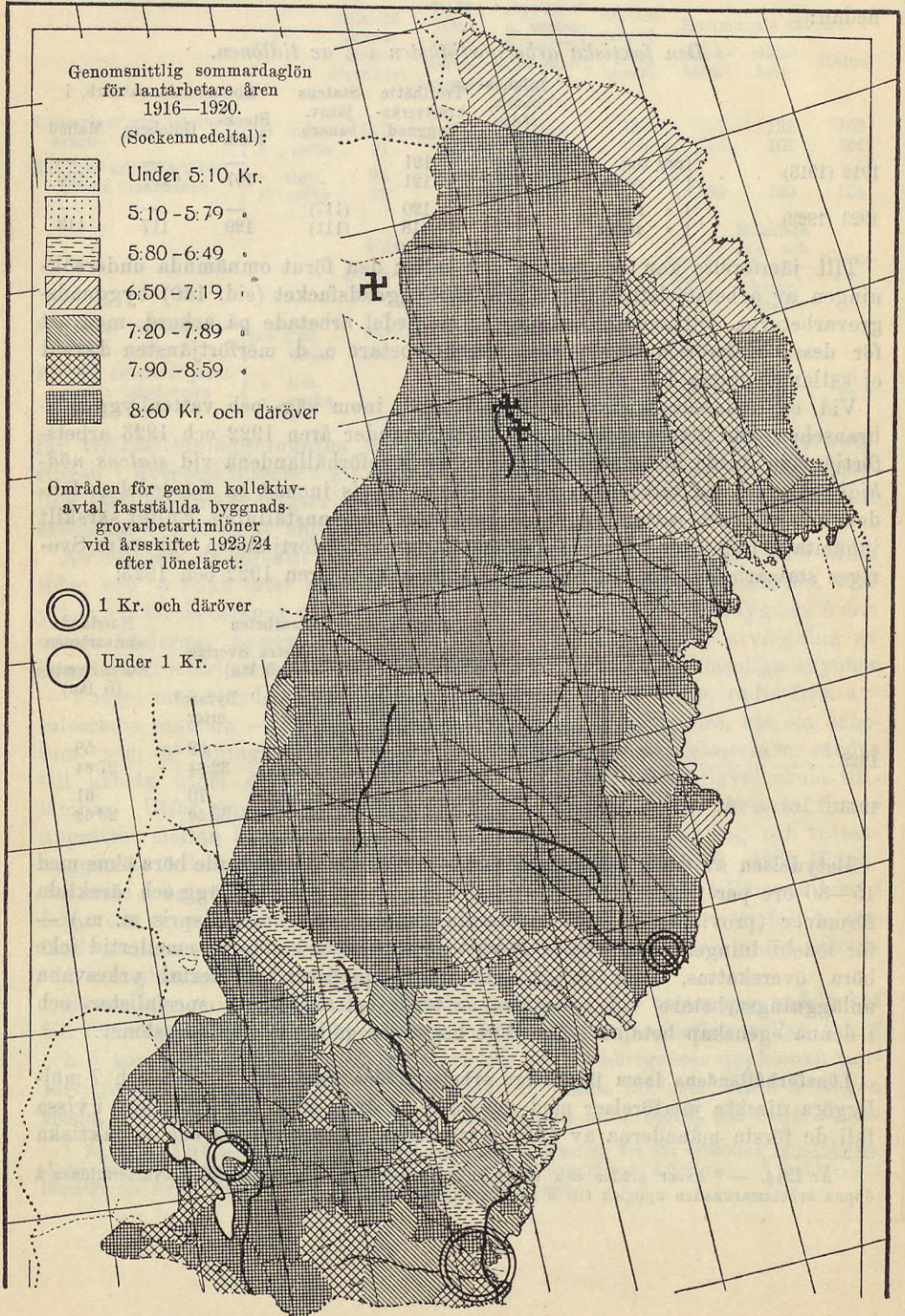
Betydelsen av dessa nödhjälpslöner — vilka för övrigt torde böra ökas med 15—30 öre per timme med hänsyn till familje- eller ortstillägg och särskilda förmåner (proviantering och utrustning under självkostnadspris m. m.) — för lönebildningen inom väg- och vattenbyggnadsfacket torde emellertid icke böra överskattas, enär enligt inhämtade uppgifter ett flertal yrkesvana anläggningsarbetare vid statsarbetena torde betraktas som »specialister» och i denna egenskap betalats väsentligt högre än gällande nödhjälpslöner.

Löneförhållandena inom jämförliga arbetsområden 1922—24. Tab. 6 och 7 möj-liggöra direkta jämförelser med avseende på åren 1922 och 1923 samt i vissa fall de första månaderna av 1924 beträffande tidlönssatserna och de faktiska

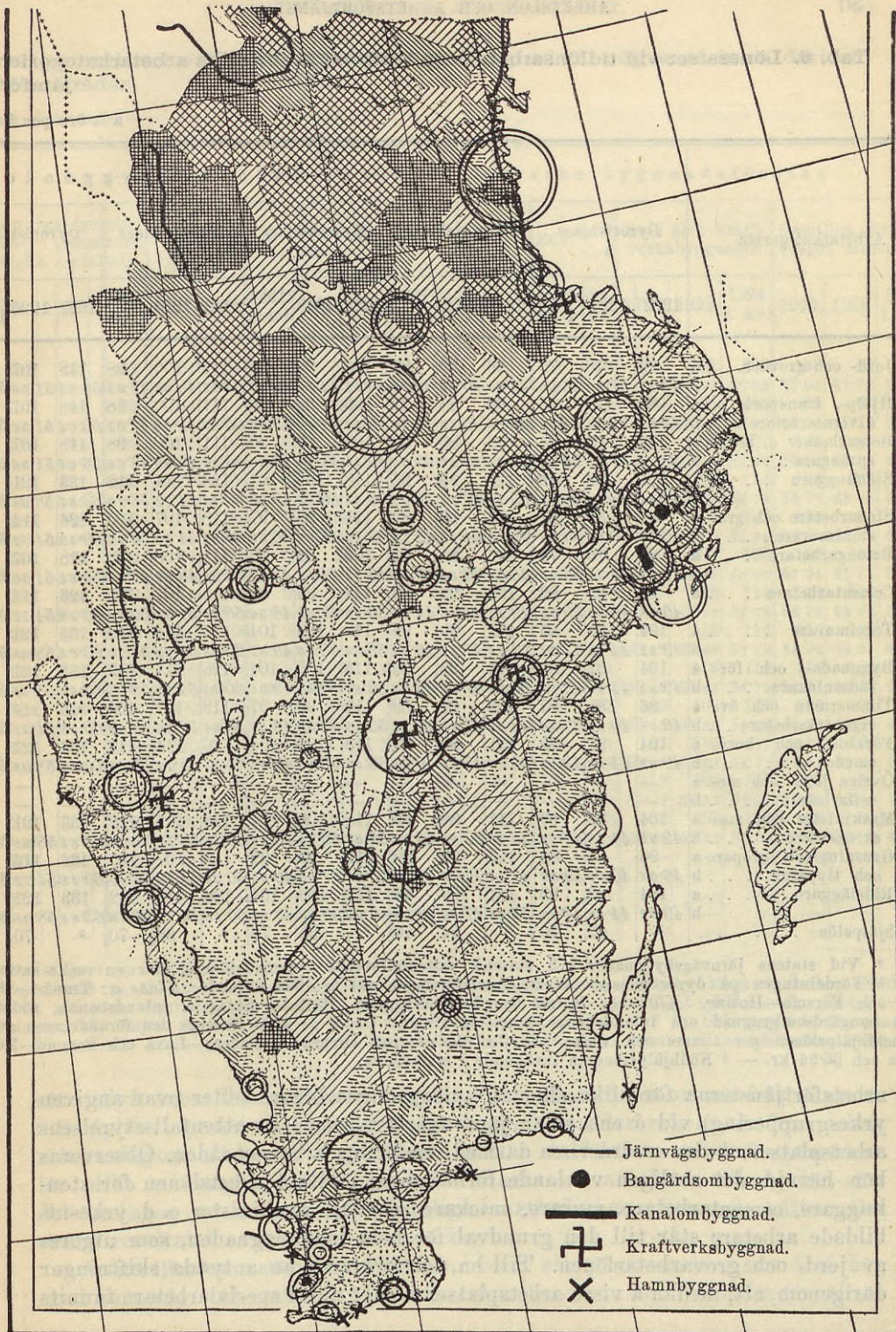
¹ År 1914. — ² Avser städer och stadsliknande samhällen, där våren 1923 grovarbetarlönen å öppna arbetsmarknaden uppgick till 6 kr. per dag och däröver.

Anläggningsarbeten åren 1922—1923 fördelade efter deras geografiska läge ur lönesynpunkt. Norra Sverige.

(Forts.) Anläggningsarbeten åren 1922—1923 fördelade efter deras geografiska läge ur lönesynpunkt. Mellersta och södra Sverige.

Anm. Kollektivavtal finnas dessutom i Åhus, Tyinge, Trollhättan och Härnösand, ehuru intet bestämt giltighetsområde fastställes i avtalen. Å dessa orter tillämpades vid årsskiftet 1923—1924 en grovarbetartimlön av resp. 99, 95, 108 och 125 öre. — För Borås omfattar avtalsområdet numera icke längre alla de »sju häradena» utan blott en cirkel med 15 km. radie.

Tab. 6. Lönesatser vid tidlönsarbete åren 1922—1924 för olika arbetarkategorier vid jämförliga

a = öre per timme.

Arbetarkategorier	Statens järnvägsbyggnader ¹														
	Dyrortsklass a			Dyrortsklass b			Dyrortsklass c			Dyrortsklass d			Dyrortsklass e		
	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.
1. Jord- och grovarb. . . . a	89	78	75	96	85	82	103	92	90	111	100	98	118	107	105
b	42.72	37.44	36.00	46.08	40.80	39.56	49.44	44.16	43.20	53.28	48.00	47.04	56.64	51.36	50.40
2. Hjälp-, transport- o. a	89	78	75	96	85	82	103	92	90	111	100	98	118	107	105
b	42.72	37.44	36.00	46.08	40.80	39.56	49.44	44.16	43.20	53.28	48.00	47.04	56.64	51.36	50.40
3. Bergarbetare o. berg- a	89	78	75	96	85	82	103	92	90	111	100	98	118	107	105
b	42.72	37.44	36.00	46.08	40.80	39.56	49.44	44.16	43.20	53.28	48.00	47.04	56.64	51.36	50.40
4. Stenhuggare . . . . . a	104	92	89	111	99	96	118	106	104	126	114	112	133	121	119
b	49.92	44.16	42.72	53.28	47.52	46.08	56.64	50.88	49.92	60.48	54.72	53.76	63.84	58.08	57.12
5. Stenarbetare och grå- a	96	85	82	103	92	89	111	99	97	118	107	105	126	114	112
b	46.08	40.80	39.56	49.44	44.16	42.72	53.28	47.52	46.56	56.64	51.36	50.40	60.48	54.72	53.76
6. Betongarbetare . . . . a	89	78	75	96	85	82	103	92	90	111	100	98	118	107	105
b	42.72	37.44	36.00	46.08	40.80	39.56	49.44	44.16	43.20	53.28	48.00	47.04	56.64	51.36	50.40
7. Cementarbetare . . . . a	96	85	82	103	92	89	111	99	97	118	107	105	126	114	112
b	46.08	40.80	39.56	49.44	44.16	42.72	53.28	47.52	46.56	56.64	51.36	50.40	60.48	54.72	53.76
8. Tegelmurare . . . . . a	104	92	89	111	99	96	118	106	104	126	114	112	133	121	119
b	49.92	44.16	42.72	53.28	47.52	46.08	56.64	50.88	49.92	60.48	54.72	53.76	63.84	58.08	57.12
9. Byggnads- och för- a	104	92	89	111	99	96	118	106	104	126	114	112	133	121	119
b	49.92	44.16	42.72	53.28	47.52	46.08	56.64	50.88	49.92	60.48	54.72	53.76	63.84	58.08	57.12
10. Timmermän och öv- a	96	85	82	103	92	89	111	99	97	118	107	105	126	114	112
b	46.08	40.80	39.56	49.44	44.16	42.72	53.28	47.52	46.56	56.64	51.36	50.40	60.48	54.72	53.76
11. Förräds- och borr- a	104	92	89	111	99	96	118	106	104	126	114	112	133	121	119
b	49.92	44.16	42.72	53.28	47.52	46.08	56.64	50.88	49.92	60.48	54.72	53.76	63.84	58.08	57.12
12. Övriga järn- och me- a	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Maskinister och ma- a	104	92	89	111	99	96	118	106	104	126	114	112	133	121	119
b	49.92	44.16	42.72	53.28	47.52	46.08	56.64	50.88	49.92	60.48	54.72	53.76	63.84	58.08	57.12
14. Grusningsarb. (gropare a	96	85	82	103	92	89	111	99	97	118	107	105	126	114	112
b	46.08	40.80	39.56	49.44	44.16	42.72	53.28	47.52	46.56	56.64	51.36	50.40	60.48	54.72	53.76
15. Råsläggare . . . . . a	104	92	89	111	99	96	118	106	104	126	114	112	133	121	119
b	49.92	44.16	42.72	53.28	47.52	46.08	56.64	50.88	49.92	60.48	54.72	53.76	63.84	58.08	57.12
Nödhjälpslön	2	62	70	2	64	70	2	66	70	2	68	70	2	70	70

* Vid statens järnvägsbyggnader och statens vattenfallsverks byggnadsföretag har en vecka satts = 7

¹ Fördelningen på dyrortsklasser av byggnadsföretagen var år 1922 följande: *Klass a:* Tranås—Sävsjö Laxå och Forsmo—Hoting. *Klass c:* Malmö bangårdsombyggnad, Hällnäs—Stensele, inlandsbanan, södra diholms bangårdsombyggnad och inlandsbanan, norra distriktet. Under år 1923 företogs den förändringen av inliga nödhjälpslönen per timme och vecka vid järnvägslinjerna Örebro—Hallsberg—Laxå och Forsmo—Hoting 77 öre och 36.96 kr. — ² Nödhjälpslönen inräknade i medeltalen.

arbetsförtjänsterna för olika slag av anläggningsarbetare (efter ovan angiven yrkesgruppering) vid å ena sidan järnvägsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens arbetsplatser, å den andra vissa därmed jämförliga arbetsområden. Observeras bör härvid det skäligen växlande förhållande, i vilket arbetslönen för stenhuggare, cementarbetare, murare, snickare, smeder, maskinister o. d. yrkesutbildade arbetare står till den grundval för hela lönebyggnaden, som utgöres av jord- och grovarbetarlönen. Till en del förklaras nu antydda skiftningar därigenom, att, medan å vissa arbetsplatser nödigt antal specialarbetare funnits

järnvägsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens byggnadsföretag samt inom därmed arbetsområden.

b = kr. pr vecka. *

Statens vattenfallsverks byggnadsföretag																		
Samtliga dyrorts- klasser i genomsnitt (vägda medeltal)			Södertälje ³			Trollhättan			Lilla Edet ³			Lule älvs kraft- verksbyggnader			Samtliga företag (vägda medeltal)			
			1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	
102	93	92	94	80	80	99	90	88	78	70	75	110	101	100	98	87	83	1
48:96	44:64	44:16	45:12	38:40	38:40	47:52	43:20	42:24	37:44	33:60	36:00	52:80	48:48	48:00	47:04	41:76	39:84	2
102	93	92	94	80	80	99	90	88	78	70	75	110	101	100	98	87	83	2
48:96	44:64	44:16	45:12	38:40	38:40	47:52	43:20	42:24	37:44	33:60	36:00	52:80	48:48	48:00	47:04	41:76	39:84	3
102	93	92	102	88	88	108	97	95	86	78	83	119	109	107	106	95	90	3
48:96	44:64	44:16	48:96	42:24	42:24	51:84	46:56	45:60	41:28	37:44	39:84	57:12	52:52	51:56	50:88	45:60	43:20	4
117	107	106	110	96	96	116	104	102	94	86	91	127	116	114	114	102	98	4
56:16	51:36	50:88	52:80	46:08	46:08	55:68	49:92	48:96	45:12	41:28	43:68	60:96	55:68	54:72	54:72	48:96	47:04	5
109	100	99	102	88	88	108	97	95	86	78	83	119	109	107	106	95	90	5
52:32	48:00	47:52	48:96	42:24	42:24	51:84	46:56	45:60	41:28	37:44	39:84	57:12	52:52	51:56	50:88	45:60	43:20	6
102	93	92	94	80	80	99	90	88	78	70	75	110	101	100	98	87	83	6
48:96	44:64	44:16	45:12	38:40	38:40	47:52	43:20	42:24	37:44	33:60	36:00	52:80	48:48	48:00	47:04	41:76	39:84	7
109	100	99	110	96	96	116	104	102	94	86	91	127	116	114	114	102	98	7
52:32	48:00	47:52	52:80	46:08	46:08	55:68	49:92	48:96	45:12	41:28	43:68	60:96	55:68	54:72	54:72	48:96	47:04	8
117	107	106	110	96	96	116	104	102	94	86	91	127	116	114	114	102	98	8
56:16	51:36	50:88	52:80	46:08	46:08	55:68	49:92	48:96	45:12	41:28	43:68	60:96	55:68	54:72	54:72	48:96	47:04	9
117	107	106	110	96	96	116	104	102	94	86	91	127	116	114	114	102	98	9
56:16	51:36	50:88	52:80	46:08	46:08	55:68	49:92	48:96	45:12	41:28	43:68	60:96	55:68	54:72	54:72	48:96	47:04	10
109	100	99	102	88	88	108	97	95	86	78	83	119	109	107	106	95	90	10
52:32	48:00	47:52	48:96	42:24	42:24	51:84	46:56	45:60	41:28	37:44	39:84	57:12	52:52	51:56	50:88	45:60	43:20	11
117	107	106	110	96	96	116	104	102	94	86	91	127	116	114	114	102	98	11
56:16	51:36	50:88	52:80	46:08	46:08	55:68	49:92	48:96	45:12	41:28	43:68	60:96	55:68	54:72	54:72	48:96	47:04	12
—	—	—	102	88	88	108	97	95	86	78	83	119	109	107	106	95	90	12
—	—	—	48:96	42:24	42:24	51:84	46:56	45:60	41:28	37:44	39:84	57:12	52:52	51:56	50:88	45:60	43:20	13
117	107	106	102	88	88	108	97	95	86	78	83	119	109	107	106	95	90	13
56:16	51:36	50:88	48:96	42:24	42:24	51:84	46:56	45:60	41:28	37:44	39:84	57:12	52:52	51:56	50:88	45:60	43:20	14
109	100	99	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
52:32	48:00	47:52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
117	107	106	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
56:16	51:36	50:88	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15

»levnadsdagar», se tab. 4, not *.

(Nässjö klass b), *Klass b*: Norrköping—Mjölby (sträckan Norrköping—Fiskeby klass c), Örebro—Hallsberg—striktet (fr. o. m. april månad klass d), Sveg—Hede, Sveg—Brunflo och Umeå—Holmsund. *Klass e*: Stockdelningen, att linjen Forsmo—Höting fr. o. m. juni fördes till klass c. — ² År 1922 utgjorde den genomsnittresp. 68 öre och 32:64 kr., vid Hällnäs—Stensele 73 öre och 35:04 kr. samt vid inlandsbanans södra distrikt

att tillgå inom den ordinarie arbetsstyrkan eller bland ortens folk, i andra fall dylika specialarbetare måst för dryga kostnader rekvireras från delvis rätt avlägsna städer. Vid jämförelse mellan de faktiska arbetsförtjänsterna för olika arbetargrupper må därjämte erinras om, att dessa till mycket stor del betingas av det ofta på tillfälliga omständigheter beroende bättre eller sämre resultatet av överenskomna ackord.

Arbetsförtjänster under olika årstider. Inom ett arbetsområde, som i så hög grad som väg- och vattenbyggnadsfacket är beroende av klimatiska förhållan-

Tab. 6 (forts.). Lönesatser vid tidlönsarbete åren 1922—1924 för olika arbetar-
samt inom därmed jäm-
a = öre per timme.

Arbetarkategorier	Statens fiskehamnsanläggningar								Stock- holm	Söder- tälje
	Hällevik		Gislöv		Barsebäck		Samtliga orter (vägda medeltal)			
	1923	1924 1 kv.	1923	1924 1 kv.	1923	1924 1 kv.	1923	1924 1 kv.		
1. Jord- och grovarb. . . a	81	80	89	89	90	90	86	86	115	110
b	38 ⁸⁸	38 ⁴⁰	42 ⁷²	42 ⁷²	43 ²⁰	43 ²⁰	41 ²⁸	41 ²⁸	55 ²⁰	52 ⁸⁰
2. Hjälp-, transport- o. a. diversearbetare . . . b	—	—	—	—	—	—	—	—	115	110
3. Bergarbetare o. berg- sprängare . . . . . b	—	—	—	—	—	—	—	—	55 ²⁰	52 ⁸⁰
4. Stenhuggare . . . . . a	89	89	96	96	100	100	95	95	120	115
b	42 ⁷²	42 ⁷²	46 ⁰⁸	46 ⁰⁸	48 ⁰⁰	48 ⁰⁰	45 ⁶⁰	45 ⁶⁰	57 ⁶⁰	55 ²⁰
5. Stenarbetare och grä- stensmurare . . . . . a	89	89	96	96	100	100	95	95	132	127
b	42 ⁷²	42 ⁷²	46 ⁰⁸	46 ⁰⁸	48 ⁰⁰	48 ⁰⁰	45 ⁶⁰	45 ⁶⁰	63 ⁵⁶	60 ⁹⁶
6. Betongarbetare . . . . a	—	—	—	—	—	—	—	—	120	115
b	—	—	—	—	—	—	—	—	57 ⁶⁰	55 ²⁰
7. Cementarbetare . . . a	—	—	—	—	—	—	—	—	115	110
b	—	—	—	—	—	—	—	—	55 ²⁰	52 ⁸⁰
8. Tegelmurare . . . . . a	—	—	—	—	—	—	—	—	120	115
b	—	—	—	—	—	—	—	—	57 ⁶⁰	55 ²⁰
9. Byggnads- och för- rådsnickare . . . . . b	89	89	96	96	100	100	95	95	132	127
10. Timmermän . . . . . a	42 ⁷²	42 ⁷²	46 ⁰⁸	46 ⁰⁸	48 ⁰⁰	48 ⁰⁰	45 ⁶⁰	45 ⁶⁰	63 ⁵⁶	60 ⁹⁶
b	—	—	—	—	—	—	—	—	127	122
11. Förräds- och borr- smeder . . . . . b	89	89	96	96	100	100	95	95	60 ⁹⁶	58 ⁵⁶
12. Övriga järn- och me- tallarbetare . . . . . b	42 ⁷²	42 ⁷²	46 ⁰⁸	46 ⁰⁸	48 ⁰⁰	48 ⁰⁰	45 ⁶⁰	45 ⁶⁰	132	127
13. Maskinister och ma- skinskötare . . . . . b	89	89	96	96	100	100	95	95	122	117
	42 ⁷²	42 ⁷²	46 ⁰⁸	46 ⁰⁸	48 ⁰⁰	48 ⁰⁰	45 ⁶⁰	45 ⁶⁰	58 ⁵⁶	56 ⁴⁶

¹ Enligt uppgörelsen av april 1924 gälla följande lönesatser vid tidlönsarbete för grovarbetare, 135, 150 och 150, i Malmö resp. 121, 134 och 134, i Göteborg 131, 145 och 145, i Trollhättan 127, facket rådde vid denna tid konflikt och tillämpades i regel högre timlöner (160 à 175 öre) än de högre timlöner.

den, ligger det i sakens natur, att arbetsförtjänsten skall ställa sig rätt skiftande under olika delar av året. Detta har också beaktats bl. a. vid statens järnvägsbyggnaders fortlöpande lönestatistik, vilken uppgöres för kalendermånader. Med hänsyn till att väg- och vattenbyggnadsarbetet ej sällan utföres i form av ett först med långa mellantider slutlikviderat ackords- eller kontraktarbete, har det emellertid ansetts önskvärt att för åskådliggörande av arbetslönens temporära fluktuationer välja något längre och de ojämnt utfallande ackordsöverskotten därför bättre utjämnande observationsperioder, exempelvis kvartal. Så har också skett i tab. 8, som utvisar, att arbetsförtjänsterna merendels ställa sig bäst under de i arbetshänseende gynnsammaste vår- och sommarkvartalen. När på vissa arbetsställen ett motsatt förhållande synes gälla, är anledningen i regel vissa lokala förhållanden, exempelvis forcering av ett arbete till en viss tidpunkt e. d.

kategorier vid järnvägsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens byggnadsföretag förliga arbetsområden.

b = kr. pr vecka.

Kommunalarbetare						Husbyggnadsarbetare ¹							
Malmö	Göteborg	Trollhättan	Sundsvall	Östersund	Samtliga orter	Stockholm ²	Södertälje	Malmö	Göteborg	Trollhättan	Sundsvall	Östersund	Samtliga orter
1924 1 kv.	1924 1 kv.	1924 1 kv.	1924 1 kv.	1924 1 kv.	1924 1 kv.	1924 1 kv.	1924 1 kv.	1924 1 kv.	1924 1 kv.	1924 1 kv.	1924 1 kv.	1924 1 kv.	1924 1 kv.
105	100	95	96	105	104								
50.40	48.00	45.60	46.08	50.40	49.92	120	115	103	108	108	115	115	112
109	100	95	—	105	106	57.60	55.20	49.44	51.84	51.84	55.20	55.20	53.76
52.32	48.00	45.60	—	50.40	50.88								
—	100	100	108	—	111	—	—	—	—	—	—	—	—
—	48.00	48.00	51.84	—	53.28	—	—	—	—	—	—	—	—
119	115	—	—	115	122	—	—	—	—	—	—	—	—
57.12	55.20	—	—	55.20	58.56	—	—	—	—	—	—	—	—
109	105	100	—	—	110	—	—	—	—	—	—	—	—
52.32	50.40	48.00	—	—	52.80	—	—	—	—	—	—	—	—
105	100	100	—	—	108	120	115	103	108	108	115	115	112
50.40	48.00	48.00	—	—	51.84	57.60	55.20	49.44	51.84	51.84	55.20	55.20	53.76
—	105	—	—	—	113	—	—	—	—	—	—	—	—
—	50.40	—	—	—	54.24	—	—	—	—	—	—	—	—
119	115	—	—	—	123	135	130	116	122	122	130	130	126
57.12	55.20	—	—	—	59.04	64.80	62.40	55.68	58.56	58.56	62.40	62.40	60.48
119	115	—	—	—	117	—	—	—	—	—	—	—	—
57.12	55.20	—	—	—	56.16	135	130	116	122	122	130	130	126
115	110	105	125	—	119	64.80	62.40	55.68	58.56	58.56	62.40	62.40	60.48
55.20	52.80	50.40	60.00	—	57.12	—	—	—	—	—	—	—	—
119	115	105	—	115	113	—	—	—	—	—	—	—	—
57.12	55.20	50.40	—	55.20	54.24	—	—	—	—	—	—	—	—
111	107	105	—	115	117	—	—	—	—	—	—	—	—
53.28	51.56	50.40	—	55.20	56.16	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	112	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	53.76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

murare och träarbetare, nämligen i Stockholm resp. 145, 160 och 160 öre per timme, i Södertälje resp. 140 och 140, i Sundsvall 135, 150 och 150 (i Östersund approx. 135, 150 och 150). — ² Inom murarhär angivna avtalsenliga; även för träarbetar- och grovarbetaracken betalades i viss utsträckning

I detta sammanhang må även påpekas, att arbetssäsongens i huvudsak av klimatiska förhållanden betingade växlande *längd* (se sid. 18) har ett betydelsefullt inflytande på förtjänstmöjligheterna och de faktiska arbetsförtjänsterna. Såsom närmare framgår av tab. 3, synes vid vattenfallsstyrelsens arbeten åtminstone för grovarbetargruppen de möjliga arbetstimmarna per år vara ett par hundra flera än vid statens järnvägsbyggnader.

5. Särskilda förmåner.

Beloppet av till arbetarna utbetalda löner täcker numera sällan arbetsgivarens utgifter för hans arbetspersonal. Därtill komma nämligen sådana kostnader för arbetarna, vilka icke ingå i dessas egentliga arbetsförtjänst. Hit kan med viss rätt föras semesterersättningen, låt vara att denna numera ofta upptages bland de direkta löneförmånerna (givetvis utan bokförande av

Tab. 7. Arbetsförtjänster (oavsett löneformen) åren 1922—1924 för byggnadsföretag och inom därmed

a = öre per timme.

Arbetarkategorier	S t a t e n s j ä r n -											
	Stockholms bangårds- ombyggn.		Norr- köping —Mjöl- by	Tranås—Sävsjö			Malmö bangårds- ombyggnad			Örebro—Halls- berg—Laxå		
	1923	1924 1 kv.	1922	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.
1. Jord- och grov- arbetare . . .	a 129	134	104	114	102	84	125	113	107	110	99	88
	b 59'56	63'49	45'78	50'82	46'55	36'82	57'96	52'85	48'58	50'03	42'84	39'41
2. Hjälp-, trans- port- och di- versearbetare .	a 112	118	114	107	89	90	—	—	—	95	94	91
	b 55'30	60'62	66'50	52'15	41'09	41'50	—	—	—	43'47	43'89	41'51
3. Bergarbetare o. bergsprångare .	a 142	146	—	147	110	110	—	—	—	—	—	—
	b 64'54	68'04	—	60'41	49'49	48'50	—	—	—	—	—	—
4. Stenhuggare .	a 144	142	—	142	135	117	154	143	136	117	112	106
	b 67'15	72'24	—	62'72	60'27	50'55	68'18	64'12	57'68	53'97	48'79	46'69
5. Stenarbetare o. gråstensmurare	a 146	168	—	117	—	96	—	—	—	116	91	89
	b 67'15	78'89	—	52'01	—	38'71	—	—	—	52'92	40'74	40'60
6. Betongarbetare	a —	—	—	—	—	—	125	113	109	—	—	—
	b —	—	—	—	—	—	59'13	52'64	48'23	—	—	—
7. Cement- och asfaltarbetare .	a 145	149	—	—	—	—	—	—	—	112	100	—
	b 67'97	71'54	—	—	—	—	—	—	—	53'69	44'10	—
8. Tegelmurare .	a —	—	—	—	—	—	178	200	140	—	—	—
	b —	—	—	—	—	—	84'00	88'35	60'41	—	—	—
9. Byggnads- och förrädsnickare	a 187	136	—	125	106	100	181	173	169	122	118	113
	b 89'31	66'45	—	59'57	49'42	45'56	84'91	79'75	74'90	54'52	52'22	52'64
10. Timmermän .	a —	—	128	—	—	—	—	—	—	102	95	—
	b —	—	56'63	—	—	—	—	—	—	46'62	31'99	—
11. Förräds- och borrsmeder . .	a 156	150	132	120	112	107	—	—	—	—	—	—
	b 77'53	85'68	56'14	56'42	52'57	48'95	—	—	—	—	—	—
13. Maskinister o. maskinskötare	a 125	120	—	134	120	—	—	—	—	114	109	—
	b 60'54	66'22	—	68'16	60'41	—	—	—	—	55'72	57'19	—
14. Grusningsarbe- tare (gropare o. tippare) . . .	a —	—	—	112	131	—	140	119	111	116	111	98
	b —	—	—	52'08	58'52	—	60'41	55'86	52'56	53'48	50'96	44'80
15. Rålsläggare .	a 155	148	—	169	147	—	157	137	126	121	117	97
	b 70'84	68'39	—	79'39	64'19	—	73'13	65'87	55'65	55'09	53'15	44'39

* För statens järnvägsbyggnader och statens vattenfallsverks byggnadsföretag har en vecka

någon motsvarande arbetstid). Helt till här ifrågasvarande kategori höra sjukhjälp och olycksfallsersättning samt avsättning till arbetares pensionering, ävensom av arbetsgivaren ev. bestridda utgifter för marketenterier, baracker (utöver upptagna avgifter), arbetarbibliotek, föreläsningar, resor för arbetare o. s. v. Med hänsyn till den stora roll dylikt numera spelar för väg- och vattenbyggnadsarbetarna, enkannerligen de i statens tjänst anställda, meddelas här nedan, i den mån tillgängliga källor det medgivit, en kortfattad översikt över dessa förmånens art och ekonomiska betydelse.

olika arbetarkategorier vid järnvägsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens jämförliga arbetsområden.

b = kr. per vecka. *

v ä g s b y g g n a d e r													
Inlandsbanan, södra distriktet			Forsmo—Hoting			Hällnäs—Stensele			Sveg—Hede			Sveg— Brun- flo	
1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	1922	
133	122	114	121	117	110	124	119	110	118	116	120	128	1
59·29	55·25	49·91	56·56	54·60	48·58	57·32	56·28	51·10	52·85	52·56	51·94	59·50	
119	108	103	105	102	98	100	89	105	126	103	118	102	2
57·40	53·48	51·51	49·42	48·50	45·50	48·25	42·28	52·64	60·27	48·95	53·69	47·88	
148	—	—	—	—	—	193	—	—	—	—	—	—	3
66·57	—	—	—	—	—	89·59	—	—	—	—	—	—	
108	143	—	—	—	—	155	112	—	—	—	—	—	4
75·81	68·60	—	—	—	—	74·20	52·64	—	—	—	—	—	
113	112	101	122	122	—	147	125	110	123	130	—	104	5
51·52	49·00	46·41	56·84	55·79	—	58·17	59·64	46·97	52·50	50·12	—	45·78	
115	132	—	116	—	—	140	125	—	—	—	—	129	6
49·42	60·54	—	56·77	—	—	62·16	60·06	—	—	—	—	62·58	
138	147	105	123	158	—	—	—	—	—	145	—	—	7
62·50	71·05	50·26	57·61	81·15	—	—	—	—	—	64·55	—	—	
151	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
68·60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
169	153	126	131	117	114	129	121	124	126	130	112	135	9
80·45	71·82	57·12	61·18	56·07	54·55	61·81	57·12	59·50	62·65	61·81	56·55	67·48	
117	117	—	121	122	120	117	128	119	—	—	—	140	10
54·55	54·74	—	55·58	56·77	54·52	54·25	61·88	54·18	—	—	—	71·96	
142	133	133	133	128	133	143	127	120	125	115	115	125	11
66·99	63·14	63·21	65·17	64·12	63·98	72·58	63·84	58·24	57·05	53·76	54·74	57·75	
164	137	—	93	117	—	—	108	—	102	105	—	133	13
95·48	94·92	—	61·52	77·42	—	—	69·50	—	61·81	60·62	—	72·80	
170	149	—	132	120	104	149	132	—	132	138	—	122	14
76·58	74·20	—	65·45	56·42	45·29	69·79	66·45	—	64·54	68·11	—	72·51	
197	200	—	158	179	—	151	135	—	191	168	—	—	15
92·19	84·21	—	72·45	85·47	—	73·29	65·51	—	103·55	91·00	—	—	

satts = 7 »levnadsdagar», se tab. 4, not *.

Arbetarsemester. För järnvägsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens anläggningsarbetare infördes från och med den 1 juli 1920 semester under 6 söckendagar per kalenderår. Som villkor för semesters erhållande gällde ursprungligen dels att vederbörande arbetare fyllt 21 år, dels ock att han varit i arbete i statens tjänst minst 24 månader av senast förflutna 27 månader; enligt nya bestämmelser av den 1 mars 1924 har dock minimianställningstiden minskats till 10 av senast förflutna 12 månader.

Nu refererade bestämmelser synas jämväl i huvudsak tillämpas vid statens fiskehamnsanläggningar.

Vad beträffar de kommunala arbetarna, äro dessa i de kommuner, vilka äro an-

Tab. 7 (forts.). Arbetsförtjänster (oavsett löneformen) åren 1922—1924 styrelsens byggnadsföretag och inom

a = öre per timme.

Arbetarkategorier	Statens järnvägsbyggnader (forts.)									S t a -		
	Umeå— Holmsund		Inlandsbanan, norra distriktet			Samtliga byggnads- företag			Södertälje kanals ombyggnad			
	1922	1923	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	
1. Jord och grov- arbetare	a	125	121	150	142	111	124	116	110	125	113	108
	b	58 87	53 48	64 89	58 66	45 29	56 91	53 20	49 21	57 53	50 96	48 58
2. Hjälp-, trans- port- och diver- searbetare	a	108	96	132	114	110	109	101	103	116	103	100
	b	47 93	44 66	60 97	53 41	56 00	51 31	48 37	49 42	54 04	48 65	47 95
3. Bergarbetare o. bergsprängare	a	—	—	138	144	—	143	134	134	162	115	120
	b	—	—	58 58	59 22	—	61 46	58 52	60 90	74 97	55 25	57 05
4. Stenhuggare	a	—	—	—	169	—	137	128	124	—	133	114
	b	—	—	—	68 88	—	61 11	56 77	54 81	—	62 16	51 59
5. Stenarbetare o. gråstensmurare	a	137	—	175	112	—	127	123	152	146	119	109
	b	54 25	—	75 88	46 06	—	55 72	55 16	70 56	66 78	54 04	50 40
6. Betongarbetare	a	—	—	—	—	—	125	115	109	137	111	107
	b	—	—	—	—	—	59 29	53 20	48 30	61 52	52 29	49 28
7. Cement- och asfaltarbetare	a	—	—	—	—	—	129	140	148	—	—	160
	b	—	—	—	—	—	59 36	65 80	71 33	—	—	76 16
8. Tegelmurare	a	—	—	—	—	—	166	183	140	—	—	—
	b	—	—	—	—	—	78 82	82 18	60 41	—	—	—
9. Byggnads- och förrådssnickare	a	132	—	191	121	123	160	153	138	112	96	96
	b	63 00	—	90 79	56 55	56 21	75 25	70 70	62 23	52 85	44 05	44 05
10. Timmermän	a	125	129	141	162	126	125	131	123	141	132	122
	b	54 60	58 94	60 69	72 59	54 25	56 91	61 11	54 25	64 61	61 25	56 55
11. Förråds- och hornsmeder	a	140	108	156	136	138	133	124	121	142	127	128
	b	66 71	40 18	71 96	63 77	66 15	63 14	59 85	58 10	67 97	60 85	61 52
12. Övr. järn- och metallarb.	a	—	—	—	—	—	—	—	—	127	120	125
	b	—	—	—	—	—	—	—	—	65 66	60 41	60 48
13. Maskinister och maskinskötare	a	—	—	—	—	—	117	115	115	—	—	118
	b	—	—	—	—	—	65 10	65 10	58 59	—	—	58 75
14. Grusningsar- betare (gropare o. tippare)	a	124	123	—	—	—	134	132	100	—	—	—
	b	60 06	57 26	—	—	—	62 16	63 77	45 85	—	—	—
15. Rälsläggare	a	127	145	—	—	—	159	139	121	—	—	—
	b	58 94	72 45	—	—	—	75 60	65 94	54 67	—	—	—
16. Dykare	a	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	193
	b	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	99 68

slutna till svenska städernas förhandlingsorganisation, enligt gällande kollektivavtal tillförsäkrade årlig semester av 8 arbetsdagar under de första fem åren, 10 arbetsdagar under de därpå följande åren samt därefter 12 arbetsdagar (i undantagsfall upp till 16 dagar). Vid de enskilda väg- och vattenbyggnadsföretagen synas några bestämmelser rörande arbetarsemester icke förekomma.

I syfte att belysa, vad dessa bestämmelser i verkligheten innebära, har man sökt erhålla sifferuppgifter belysande förekomsten av semester vid olika företag. De uppgifter, som i detta avseende erhållits från järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen och Stockholms hamnstyrelse, meddelas här nedan:

för olika arbetarkategorier vid järnvägsstyrelsens och vattenfallsdärmed jämförliga arbetsområden.

b = kr. per vecka.

tens vattenfallsverks byggnadsföretag

Motala kraftverksbyggnad	Trollhätte kraftverksbyggnad			Lilla Edets kraftverksbyggnad			Lule älvs kraftverksbyggnader			Samtliga byggnadsföretag			
	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	1922	1923	1924 1 kv.	
127 61:59	130 62:65	109 50:73	100 43:40	125 58:17	—	—	131 60:83	—	—	126 58:87	113 51:80	103 45:22	1
111 55:50	111 54:25	106 51:87	97 43:96	95 47:60	78 38:57	85 45:37	138 71:26	119 62:16	106 44:52	136 70:77	122 63:77	95 46:48	2
—	147 69:57	117 53:76	110 50:68	134 62:16	94 43:73	100 50:68	177 89:52	—	—	168 80:08	148 72:52	111 52:50	3
143 68:67	155 78:89	—	—	143 67:97	—	—	182 80:01	—	—	195 91:84	133 65:87	114 51:59	4
135 63:42	123 57:82	116 55:63	—	113 54:04	116 53:90	111 53:20	172 82:55	—	—	147 68:60	118 54:04	109 51:24	5
110 54:04	128 64:89	115 53:20	—	98 48:25	80 38:50	91 44:80	136 63:07	120 60:20	119 34:44	149 72:52	164 84:14	100 47:32	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	160 76:16	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
138 63:21	133 58:59	116 51:24	118 55:25	142 61:88	—	100 49:00	166 77:49	133 65:58	123 37:05	184 98:14	125 59:15	108 45:71	9
125 61:04	133 64:40	120 56:21	115 52:57	112 56:53	96 46:55	108 53:90	152 73:85	120 58:05	129 43:40	148 73:08	148 75:25	114 54:32	10
150 70:56	173 83:57	127 59:33	121 55:09	142 68:52	99 48:58	99 54:18	110 78:05	161 68:81	145 69:58	144 78:05	159 65:59	125 59:71	11
143 70:07	137 71:82	119 58:52	116 54:55	108 61:18	86 46:27	97 54:04	136 69:86	122 61:04	118 48:86	133 70:56	121 62:16	115 54:53	12
—	—	—	103	—	—	103	—	—	139	—	—	116	13
—	—	—	46:97	—	—	55:25	—	—	54:59	—	—	57:61	13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
—	—	—	—	—	—	138	—	—	—	—	—	187	16
—	—	—	—	—	—	79:80	—	—	—	—	—	97:58	16

	Anställda arbetare i medeltal per år		Arbetare, som åtnjutit semester, 1922			
	1922	1923	1922		1923	
			antal	i % av samtliga	antal	i % av samtliga
Statens järnvägsbyggnader i	702	737	429	61.1	487	66.1
(Södra o. mell. Sverige)						
Norra Sverige	1 650	1 701	424	25.7	559	32.9
Statens vattenfallsverks byggnadsföretag i	918	581	359	39.1	268	46.1
(Södra o. mell. Sverige)						
Norra Sverige	488	293	203	41.6	243	82.9
Stockholms stads hamnbyggnader . .	610	747	515	84.4	575	77.0

Tab. 7 (forts.). Arbetsförtjänster (oavsett löneformen) åren 1922—1924 för olika företag och inom därmed

a = öre per timme.

Arbetarkategorier	Stockholms stad ¹						Göteborgs stad ¹			
	Gatu- kontoret		Hamn- styrelsen (Hammar- byleden)		Frihamns- nämnden (Frihamns- byggn.)		Byggnads- kontoret		Hamn- styrelsen	
	1922	1923	1922	1923	1922	1923	1922	1923	1922	1923
1. Jord- och grovarbetare . . . a	170	158	172	165	214	203	—	—	—	115
b	71 ⁶⁰	70 ²⁰	80 ⁴⁶	75 ⁷⁸	88 ²⁴	87 ⁸⁸	61 ²²	56 ⁵²	60 ⁴⁴	55 ⁹⁴
2. Hjälp-, transp.- och diverse- arbetare . . . . . b	137	137	158	145	236	213	—	—	—	—
3. Bergarbetare, bergsprängare a	194	205	191	183	222	211	—	—	—	123
b	84 ⁶⁸	85 ⁸⁶	85 ²⁸	80 ⁷⁴	92 ⁶⁸	89 ⁷⁴	66 ⁹⁶	57 ⁵⁴	64 ⁹⁴	55 ⁰⁶
4. Stenhuggare . . . . . a	178	205	—	—	—	—	—	—	—	—
b	63 ⁸⁸	55 ⁵²	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Stenarbetare o. gråstensmu- rare . . . . . a	171	168	223	193	228	231	—	—	—	142
b	75 ¹⁰	73 ¹⁶	92 ⁹²	81 ⁶⁴	99 ²⁰	104 ⁰²	78 ⁷²	61 ⁹⁶	75 ²⁴	66 ⁵²
6. Betongarbetare . . . . . a	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b	—	—	—	—	—	—	68 ⁵⁰	67 ⁹²	—	—
7. Cement- och asfaltarbetare a	181	166	—	—	—	—	—	—	—	—
b	83 ²⁴	74 ⁵⁶	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Tegelmurare . . . . . a	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Byggnads- och förrådssnic- kare . . . . . a	166	188	—	—	220	204	—	—	—	—
b	74 ⁴²	77 ⁵²	—	—	99 ⁵⁴	89 ¹⁸	—	—	—	—
10. Timmermän . . . . . a	174	162	194	188	233	209	—	—	—	137
b	80 ⁷⁸	73 ⁹⁶	86 ⁸²	84 ⁴⁰	93 ²⁶	87 ⁶⁴	63 ⁴²	—	67 ⁵⁶	63 ⁸¹
11. Förråds- och borsmeder . a	191	187	209	210	238	210	—	—	—	—
b	77 ¹²	83 ⁴⁶	101 ⁸⁰	100 ⁸⁴	106 ⁵⁶	98 ⁵⁰	—	—	—	—
12. Övriga järn- och metall- arbetare . . . . . a	149	142	190	185	206	181	—	—	—	—
b	70 ⁶⁰	67 ⁵⁰	91 ⁷⁴	88 ⁷⁰	94 ⁵⁴	96 ⁷⁸	—	—	71 ⁵⁰	68 ¹⁵
13. Maskinister och maskin- skötare . . . . . a	169	158	188	139	207	196	—	—	—	—
b	85 ⁴⁸	78 ²⁴	90 ⁰⁰	66 ⁵⁶	97 ⁵⁸	95 ⁴⁰	—	—	69 ⁰⁸	68 ⁵⁴
16. Dykare . . . . . a	—	—	204	209	250	279	—	—	—	186
b	—	—	80 ¹⁸	77 ⁰⁰	111 ⁸⁰	124 ⁵⁸	—	—	67 ⁰²	90 ⁷⁰
17. Arbetsförmän, lagbasar . a	191	194	—	—	—	—	—	—	—	—
b	87 ²⁴	87 ⁹⁸	—	—	—	—	72 ¹²	—	72 ⁹⁴	67 ⁵⁵
18. Övriga arbetare . . . . . a	154	141	127	170	170	188	—	—	—	—
b	72 ²⁶	68 ⁵⁶	74 ⁹⁰	80 ⁰⁴	75 ⁸⁸	96 ⁵⁴	61 ²⁸	—	60 ⁴⁴	52 ⁸⁵

Enligt gällande föreskrifter uppbära arbetare vid statens järnvägs- och kraftverksanläggningar under semesterledighet sin normala avlöning, varmed avses månads- eller dagavlöning, den sistnämnda för timavlönade beräknad efter 8 1/2 timmars arbetsdag. Merinkomst å ackords- eller kontraktarbete får sålunda ej läggas till grund vid bestämmandet av det normala avlöningsbeloppet. Efter liknade grunder synes semesterersättningen jämväl beräknas vid andra här berörda företag.

I syfte att närmare belysa dessa bestämmelsers faktiska betydelse ur kostnadssynpunkt hava från järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen samt Stockholms hamnstyrelse införskaffats vissa sifferuppgifter, som meddelas här nedan:

¹ Avser endast årsanställda arbetare. — ² Vid Nordersund var år 1922 arbetsförtjänsten för

arbetarkategorier vid järnvägsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens byggnads-jämförliga arbetsområden.

b = kr. per vecka.

Malmö stad ¹				Statens fiskehamnsanläggningar ²											
Byggnads-kontoret		Hamn-styrelsen		Grön-högen	Hällevik		Gislöv		Östra Torp	Barsebäck		Smögen		Samtliga	
1922	1923	1922	1923	1922	1922	1923	1922	1923	1922	1922	1923	1922	1923	1922	1923
—	—	—	—	121	87	93	114	106	103	—	—	—	—	108	98
64·54	56·92	67·04	54·42	58·08	41·76	44·64	54·72	50·88	49·44	—	—	—	—	51·84	47·04
—	—	—	—	90	83	80	98	88	110	99	97	96	93	92	89
69·98	58·60	73·51	60·22	43·20	39·84	38·40	47·04	42·24	52·80	47·52	46·56	46·08	44·64	44·16	42·72
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	101	96	101	96
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	48·48	46·08	48·48	46·08
72·84	62·68	72·62	67·28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	104	107	—	141	117	130	129	131	—	137	124	130
—	—	—	—	49·92	51·56	—	67·68	56·16	62·40	61·92	62·88	—	65·76	59·52	62·40
—	—	—	—	—	107	—	—	—	—	—	—	—	—	107	—
—	—	—	—	—	51·56	—	—	—	—	—	—	—	—	51·86	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
72·68	66·20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	106	—	106	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50·88	—	50·88	—
—	—	—	—	99	102	97	119	109	114	107	108	105	101	106	105
73·58	65·18	71·56	58·80	47·52	48·96	46·56	57·12	52·52	54·72	51·56	51·84	50·40	48·48	50·88	50·40
—	—	—	—	103	97	90	119	100	110	113	113	101	96	107	100
73·14	60·90	70·94	60·60	49·44	46·56	43·20	57·12	48·00	52·80	54·24	54·24	48·48	46·08	51·36	48·00
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	93	98	91	134	118	128	128	132	103	103	114	112
84·86	74·50	79·52	66·66	44·64	47·04	43·68	64·52	56·64	61·44	61·44	63·56	52·52	49·44	54·72	53·76
—	—	—	—	163	177	175	149	146	171	160	182	109	143	168	170
—	—	—	—	78·24	84·96	84·00	71·52	70·08	82·08	76·80	87·56	52·52	68·64	80·64	81·60
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	101	—	101	—
68·64	52·18	68·64	63·64	—	—	—	—	—	—	—	—	48·48	—	48·48	—

		Semesterersättning i kr. per arbetare, som åtnjutit sådan		Semesterersättning per semesterdag, kr.		Semesterersättning per arbetstimme, öre	
		1922	1923	1922	1923	1922	1923
		Statens järnvägsbyggnader i	(Södra och mell. Sverige	45·11	41·35	7·52	6·89
	(Norra Sverige	41·09	42·63	6·85	7·11	0·8	1·0
Statens vattenfallsverks byggnadsföretag i	(Södra och mell. Sverige	46·72	43·70	7·78	7·28	1·0	1·2
	(Norra Sverige	56·67	58·32	9·44	9·72	1·2	2·4
Stockholms stads hamnbyggnader		86·08	78·39	10·87	9·71	3·2	2·6

hjälp-, transport- och diversearbetare 89 öre per timme och 42·72 kr. per vecka.

Tab. 7 (forts.). Arbetsförtjänster (oavsett löneformen) åren 1922—1924 för olika arbetarkategorier vid järnvägsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens byggnadsföretag och inom därmed jämförliga arbetsområden.

a = öre per timme. b = kr. per vecka.

Arbetarkategorier	Enskilda väg- och vattenbyggnadsföretag i						
	Sthlms stad med förorter	Sthlms, Uppsala, Söderm., Österg., Örebro o. Västm. län	Jönk., Kronob., Kalmar o. Gotlands län	Blekinge, Krist., Malmö. o. Halands län	Gbgs o. Bohus, Älvsbgs, Skarabgs o. Värmlands län	Norrb., Västerb., Jämtlds, Gävlebgs o. Kopparb. län	Samtliga län
	1923	1923	1923	1923	1923	1923	1923
1. Jord- och grovarbetare . . . . . a	159	105	81	92	91	114	107
b	76 ⁵²	50 ⁴⁰	38 ⁸⁸	44 ¹⁶	43 ⁶⁸	54 ⁷²	51 ³⁶
2. Hjälp-, transport- och diversearbetare . . . . . b	115	101	89	79	68	73	90
b	55 ²⁰	48 ⁴⁸	42 ⁷²	37 ⁹²	32 ⁶⁴	35 ⁰⁴	43 ²⁰
3. Bergarbetare och bergsprängare . . . . . b	189	131	110	105	101	122	114
b	90 ⁷²	62 ⁸⁸	52 ⁸⁰	50 ⁴⁰	48 ⁴⁸	58 ³⁶	54 ⁷²
5. Stenarbetare och gråstensmurare . . . . . a	—	—	151	—	101	129	125
b	—	—	72 ⁴⁸	—	48 ⁴⁸	61 ⁹²	60 ⁰⁰
6. Betongarbetare . . . . . a	175	125	—	129	96	117	120
b	84 ⁰⁰	60 ⁰⁰	—	61 ⁹²	46 ⁰⁸	56 ¹⁶	57 ⁶⁰
7. Cement- och asfaltarbetare . . . . . a	98	98	125	125	—	104	106
b	47 ⁰⁴	47 ⁰⁴	60 ⁰⁰	60 ⁰⁰	—	49 ⁹²	50 ⁸⁸
8. Tegelmurare . . . . . a	135	131	120	—	—	201	134
b	64 ⁸⁰	62 ⁸⁸	57 ⁶⁰	—	—	96 ⁴⁸	64 ³²
10. Timmermän . . . . . a	147	119	103	124	87	110	114
b	70 ³⁶	57 ¹²	49 ⁴⁴	59 ⁵²	41 ⁷⁶	52 ⁸⁰	54 ⁷²
11. Förräds- och borrsmeder a	147	94	98	114	95	109	106
b	70 ³⁶	45 ¹²	47 ⁰⁴	54 ⁷²	45 ⁶⁰	52 ³²	50 ⁸⁸
13. Maskinister och maskin-skötare . . . . . a	155	128	109	98	101	117	117
b	74 ⁴⁰	61 ⁴⁴	52 ⁵²	47 ⁰⁴	48 ⁴⁸	56 ¹⁶	56 ¹⁶
14. Grusningsarb. (gropare och tippare) . . . . . a	—	—	—	—	111	199	150
b	—	—	—	—	53 ²⁸	95 ³²	72 ⁰⁰
15. Råsläggare . . . . . a	—	—	—	—	137	146	139
b	—	—	—	—	65 ⁷⁶	70 ⁰⁸	66 ⁷²
16. Dykare . . . . . a	269	209	183	150	122	213	206
b	129 ¹²	100 ⁵²	87 ⁸⁴	72 ⁰⁰	58 ⁵⁶	102 ²⁴	98 ⁸⁸

Semesterförmånens ekonomiska betydelse belyses särskilt därigenom, att per utförd arbetstimme semesterersättningen beräknats uppgå till vid statens anläggningsarbeten 1—2 öre och vid Stockholms stads hamnbyggnader c:a 3 öre. De fr. o. m. 1924 förbättrade semesterförmånerna för statens anläggningsarbetare beräknas komma att medföra en icke oväsentlig höjning av de ovan angivna siffrorna.

Sjuk- och olycksfallsersättning. Vad beträffar ersättning vid sjukdom samt olycksfall finnas detaljerade bestämmelser angivna i de från och med den 1 mars 1924 gällande, ävensom i de tidigare från och med den 1 aug. 1917 tillämpade allmänna bestämmelserna för arbetare vid statens järnvägar och vattenfallsverk.

Arbetarna äro genom dessa bestämmelser bland annat tillförsäkrade fri läkarvård, medicin, vård å allmänt eller verkets sjukhus m. m. (i vissa fall även för familjemedlemmar). Vid olycksfall i arbete resp. annan sjukdom hava vederbörande arbetare fått uppbara hela, resp. halva normalavlönningen, dock högst här nedan angivna belopp, nämligen vid olycksfall under tiden $\frac{1}{3}$ 1921— $\frac{31}{12}$ 1921 kr. 7⁰⁰, $\frac{1}{1}$ 1922— $\frac{29}{2}$ 1924 kr. 6⁰⁰ och sedermera kr. 5⁵⁰ (dock i intet fall lägre belopp än som före-

Tab. 8. Medelförtjänster per arbetstimme och vecka under olika kvartal åren 1920—1923 för jord- och grovarbetare vid järnvägsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens byggnadsföretag och inom därmed jämförliga arbetsområden.

a = öre per timme. b = kr. per vecka. *

		1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.	1:a kv.	2:a kv.	3:e kv.	4:e kv.
		År 1920				År 1921			
<i>Statens järnvägsbyggnader</i>	a	163	186	213	214	183	178	168	144
	b	70 ³⁸	82 ⁷⁶	99 ⁹⁷	96 ⁰⁷	76 ³⁶	79 ¹¹	79 ³⁰	63 ⁹⁹
Södra och mellersta Sverige	a	157	182	201	211	185	168	161	146
	b	69 ⁷⁶	79 ²⁵	97 ⁵⁴	96 ⁶¹	78 ⁸⁴	74 ⁸⁰	77 ⁴⁰	66 ⁰⁸
Norra Sverige	a	168	190	222	217	183	183	171	143
	b	71 ¹⁶	85 ⁶²	101 ⁶⁰	95 ⁷²	75 ³⁰	80 ⁹⁷	80 ¹²	63 ⁰⁸
<i>Statens vattenfallsverks byggnadsföretag</i>	a	179	201	220	206	164	163	166	143
	b	85 ⁷²	90 ³³	103 ²²	101 ¹⁰	76 ³⁸	75 ⁴⁴	76 ¹⁴	68 ³³
Södertälje	a	—	—	—	215	—	—	—	155
	b	—	—	—	101 ⁴³	—	—	—	73 ⁷⁸
Motala	a	178	195	201	163	169	171	166	147
	b	92 ⁶⁸	83 ⁸⁶	90 ⁵⁷	75 ¹⁸	80 ⁹⁹	74 ⁰⁶	74 ⁹⁷	69 ⁷⁹
Trollhättan	a	—	159	—	—	—	152	153	—
	b	—	72 ⁸⁰	—	—	—	68 ¹¹	74 ¹⁵	—
Lilla Edet	a	153	170	176	191	154	135	—	126
	b	70 ⁰⁰	72 ³⁸	83 ⁵⁴	88 ⁷⁶	67 ⁷⁶	70 ⁷⁰	—	61 ¹⁸
Porjus	a	187	219	244	235	—	193	186	141
	b	86 ²⁴	102 ⁰⁶	116 ²⁰	119 ⁴²	—	93 ⁰⁴	81 ¹⁸	67 ¹³
<i>Statens fiskehamnsanläggningar</i>	a	112	166	144	178	144	144	122	121
	b	53 ⁷⁶	79 ⁶⁸	69 ¹²	85 ⁴⁴	69 ¹²	69 ¹²	58 ³⁶	58 ⁰⁸
<i>Stockholms stad</i> ¹	a	.	.	.	.	271	248	282	289
	b	.	.	.	.	130 ⁰⁸	119 ⁰⁴	135 ³⁶	138 ⁷²
		År 1922				År 1923			
<i>Statens järnvägsbyggnader</i>	a	118	120	126	119	105	116	120	114
	b	50 ⁸²	53 ⁴¹	58 ³⁷	54 ³³	44 ⁹⁷	51 ³⁸	56 ³³	51 ⁴⁰
Södra och mellersta Sverige	a	125	118	115	111	104	109	112	109
	b	56 ⁰³	51 ⁷⁴	53 ⁸⁴	51 ⁴⁶	44 ⁹⁷	48 ⁹¹	54 ⁰³	51 ³³
Norra Sverige	a	116	121	130	122	106	119	125	116
	b	48 ⁸³	54 ⁰³	60 ³²	55 ⁶⁶	44 ⁹⁷	53 ⁰⁰	58 ⁰⁷	51 ⁴⁴
<i>Statens vattenfallsverks byggnadsföretag</i>	a	130	126	124	126	107	114	115	116
	b	60 ³⁶	57 ³⁰	58 ⁰⁷	60 ³⁶	49 ³³	50 ⁷³	51 ³⁸	53 ⁰⁶
Södertälje	a	128	125	119	130	107	114	116	118
	b	57 ³³	54 ⁰⁴	55 ³⁸	62 ⁰⁹	49 ³³	50 ⁷³	51 ³⁸	53 ⁹⁰
Motala	a	122	125	131	129	—	—	—	—
	b	61 ²³	62 ⁷⁹	60 ⁴¹	61 ³²	—	—	—	—
Trollhättan	a	136	125	128	117	—	—	112	108
	b	65 ¹⁰	58 ¹⁷	61 ⁶⁰	57 ⁷³	—	—	52 ²⁹	50 ¹²
Porjus	a	—	138	127	—	—	—	—	—
	b	—	65 ⁴³	57 ⁶¹	—	—	—	—	—
<i>Statens fiskehamnsanläggningar</i>	a	99	108	115	99	96	98	99	100
	b	47 ³²	51 ⁸⁴	55 ²⁰	47 ³²	46 ⁰⁸	47 ⁰⁴	47 ³²	48 ⁰⁰
<i>Stockholms stad</i> ²	a	187	182	187	174	169	180	180	177
	b	89 ⁷⁶	87 ³⁶	89 ⁷⁶	83 ³²	81 ¹²	86 ⁴⁰	86 ⁴⁰	84 ⁹⁶
<i>Enskilda väg- o. vattenbyggnadsföretag</i>	a	.	.	.	.	98	104	114	108
	b	.	.	.	.	47 ⁰⁴	49 ⁹²	54 ⁷²	51 ⁸⁴
Södra Sverige	a	.	.	.	.	103	88	83	99
	b	.	.	.	.	49 ⁴⁴	42 ²⁴	39 ⁸⁴	47 ³²
Mellersta Sverige	a	.	.	.	.	95	100	105	101
	b	.	.	.	.	45 ⁶⁰	48 ⁰⁰	50 ⁴⁰	48 ⁴⁸
Norra Sverige	a	.	.	.	.	100	108	122	115
	b	.	.	.	.	48 ⁰⁰	51 ⁸⁴	58 ³⁶	55 ²⁰

* För statens järnvägsbyggnader och statens vattenfallsverks byggnadsföretag har en vecka satts = 7 »levnadsdagar», se tab. 4, not *.

¹ Endast frihamnsbyggnaden. — ² Hammarbyleden och frihamnsbyggnaden.

skrivs i lagen om försäkring för olycksfall i arbete den 17 juni 1916); vid sjukdomsfall i övrigt för familjeförsörjare resp. kr. 5'00, 4'00 och 3'50 samt för icke familjeförsörjare resp. kr. 3'50, 3'00 och 2'75. Den tid, för vilken sjukavlönning utgår, är graderad efter anställningstidens längd och utgör högst 8 mån. (efter 4 års anställningstid), vilken maximitid emellertid kan ökas efter styrelsens prövning i varje särskilt fall.

Ungefär motsvarande bestämmelser synas gälla för statens fiskehamnsanläggningar ävensom för vissa privata järnvägsbyggen, exempelvis ostkustbanan. Här är dock sjukavlönningens maximum satt till kr. 3'20 (före den 1/1 1923 kr. 4'00) per dag vid olycksfall i arbete och 1'60—2'40 kr. (tidigare 2—3 kr.) vid sjukdomsfall i övrigt. Vid andra enskilda väg- och vattenbyggnadsarbeten synas däremot i allmänhet inga andra bestämmelser härvidlag gälla än de, som innehållas i gällande olycksfallsförsäkringslag. De i kommunal tjänst anställda arbetarna äro däremot i enlighet med gällande kollektivavtal tillförsäkrade sjukhjälp med $\frac{2}{3}$ av tidavlönningen ävensom ersättning vid olycksfall i arbete väsentligt utöver vad gällande lag stadgar.

En föreställning om sjuk- och olycksfallsersättningens ekonomiska betydelse torde kunna erhållas av följande siffror:

	Utbetalat belopp för sjukhjälp, olycksfallsersättning, läkarvård m. m. per anställd arbetare, kr.		Sammanlagd kostnad för sjuk- och olycksfallsersättning per arbetstimme, öre		Sammanlagd kostnad för semester samt sjuk- och olycksfallsersättning per arbetstimme, öre	
	1922	1923	1922	1923	1922	1923
Statens järnvägsbyggnader i						
Södra och mell. Sverige	55'92	60'16	3'4	3'3	5'1	4'8
Norra Sverige	90'61	102'63	7'1	7'0	7'9	8'0
Statens vattenfallsverks byggnadsföretag i						
Södra och mell. Sverige	72'83	78'19	3'8	4'6	4'8	5'8
Norra Sverige	133'12	138'09	6'6	6'9	7'8	9'3
Statens fiskehamnsanläggningar	32'98	63'29	2'0	3'1	.	.
Stockholms stads hamnbyggnader	130'93	99'15	5'5	4'5	8'7	7'1

Variationerna i dessa uppgifter torde delvis bero på skiljaktiga beräkningsgrunder, (speciellt beträffande läkararvodet), enär de synas vara alltför stora för att kunna förklaras enbart genom de visserligen ingalunda obetydliga olikheterna i sjukdoms- och olycksfallsrisk samt i gällande sjukhjälpsbestämmelser. Tabellens båda sista kolumner avse att giva ett sammanfattande uttryck för betydelsen ur kostnadssynpunkt av arbetarnas viktigaste förmåner.

Nämnas kan i detta sammanhang, att vid statens järnvägar anställd arbetare, som skadats till följd av olycksfall i arbete och därav förorsakats bestående förlust eller nedsättning av arbetsförmågan, är berättigad att under tiden åtnjuta understöd eller pension efter något förmånligare grunder än gällande olycksfallsförsäkringslag stadgar.

6. Löner och levnadskostnader.

Vid bedömande av löneinkomsternas reella värde för vederbörande arbetarkategorier är det emellertid icke till fyllest att enbart äga kännedom om lönebeloppens storlek, utan måste hänsyn jämväl tagas till de förskjutningar i prisnivån, som inträffat mellan olika tidpunkter, samt till levnadskostnadernas olika storlek å skilda orter.

Tab. 9. Uppgifter rörande löneförhållanden och levnadskostnader & vissa orter.

Orter samt dyrtorsgrupper (enl. 1919 års dyrtorsindelning) ¹	Löneläget 1923:										Utgifter för livsmedel, lyse och bränsle		Inackorderingspriser för arbetare per vecka 1924, kr.		Kommunalskatt (inkl. municipalskatt) per 100 kronors inkomst, kr.		Medelhyra (kr.) 1920/21 per år ⁶ för 1 rum och kök
	a) normallön i öre		b) lön reducerad efter dyrtorsindex		Järnvägsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens arbetare		Arbetsförtjänst per timme för		Procentuell sänkning orter från 1919 till 1924		Endast måltider och husrum (3 per dag)		1919		1923		
	Normaltimlön för				jord- och grov-arbetare (grupp III)		jord- och grov-arbetare (grupp III)		Utgiftssumman för Stockholm = 1 000								
	a	b	a	b	a	b	a	b	1919	1924	1919	1924	1919	1923	1919	1923	
Stockholm . . . . . (G)	107	86	121	97	129	103	162	130	96	1 000	45·8	18·61	31·27	7·14	5·22	462	
Södertälje . . . . . (G)	80	69	96	82	113	97	134	115	120	933	89·2	17·17	25·57	7·97	12·00	278	
Norrköping . . . . . (E)	92	80	106	92	—	—	—	—	115	90	923	90·4	24·95	10·89	9·75	265	
Motala . . . . . (D)	92	80	106	92	113	99	170	148	94	885	83·2	16·85	—	7·60	9·00	213	
Malmö . . . . . (E)	92	80	106	92	113	99	170	148	103	90	905	89·1	—	10·83	8·27	257	
Göteborg . . . . . (F)	100	85	114	96	120	102	138	117	108	91	951	95·8	21·73	9·96	7·71	331	
Vänersborg . . . . . (E)	90	82	104	94	109	99	123	111	108	99	908	91·2	17·35	23·37	9·30	8·00	188
Trollhättan . . . . . (E)	90	82	104	94	109	99	123	111	98	917	90·6	19·50	23·00	8·75	6·40	191	
Lilla Edet . . . . . (C)	70	67	86	82	78	75	107	102	—	850	43·6	19·00	23·00	11·24	9·60	147	
Gävle . . . . . (E)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	932	89·7	18·80	27·00	11·20	9·20	249	
Söderhamn . . . . . (E)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	918	87·8	21·14	24·50	10·86	9·50	187	
Sundsvall . . . . . (G)	—	—	—	—	—	—	—	—	115	98·4	91·4	20·19	26·03	9·80	7·00	305	
Kramfors . . . . . (D)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	886	90·1	17·50	21·67	8·30	9·10	173	
Forsmo station . . . . . (B)	92	96	106	109	117	120	127	131	60	822	85·5	19·25	24·50	9·40	10·50	150	
Adalsliden station . . . . . (B)	92	97	106	111	117	123	127	133	60	813	80·4	21·00	—	10·00	10·70	200	
Junsele kyrkoby . . . . . (B)	92	93	106	107	117	118	127	128	60	840	82·5	20·30	—	11·00	9·50	400	
Backe kyrkoby . . . . . (B)	65	67	—	—	—	—	—	—	60	61	873	91·9	—	5·93	8·72	150	
Hotings station . . . . . (B)	65	68	—	—	—	—	—	—	60	63	848	84·3	—	4·41	7·30	400	
Östersund . . . . . (E)	—	—	—	—	—	—	—	—	115	100	908	88·5	25·00	7·50	7·75	386	
Vilhelmina . . . . . (E)	100	83	114	95	122	102	131	126	70	58	993	94·7	19·61	10·35	12·35	193	
Stensele (Storuman) . . . . . (F)	100	96	114	108	132	116	151	144	100	95	933	99·5	21·20	6·00	6·20	200	
Malmberget . . . . . (G)	107	82	121	93	142	109	143	110	—	1 077	99·9	21·86	30·33	10·20	9·50	285	

¹ Till grupp G fördes härvid Stockholm med förorter, Sundsvall samt vissa samhällen i övre Norrland, vilka i dyrkeshänseende lågo mer än 20 % över riksmedeltalet (index 1201 och däröver), till grupp F större städer o. d., vilka lågo mer än 15 men högst 20 % över riksmedeltalet (index 1151—1200), till grupp E orter, vilka lågo mer än 10 men högst 15 % över riksmedeltalet (index 1051—1150) och till grupp D samhällen, vilka lågo mer än 5 men högst 10 % över riksmedeltalet (index 101—105). Till grupperna C, B och A fördes de övertvågade lantliga orter, vilka lågo resp. högst 5 % över riksmedeltalet, intill 5 % under riksmedeltalet, samt minst 5 % under riksmedeltalet (index 1001—1050, 951—1000 samt 950 och därunder resp.). — ² Mars 1924. — ³ April 1924. — ⁴ Avser uppskattade hyror vid 1919 års dyrtorsundersökning (hyresåret 1919/20). — ⁵ Vad beträffar hyresåret 1923/24 föreligga exakta hyresuppgifter endast för Stockholm, där bostadsräkning anordnats 15 nov. 1923. Enligt denna utgjorde medelhyran för 1 rum och kök 515 kr., vilket innebär en ökning sedan 1920/21 av 11·5 %. För övriga redovisade orter kan genomsnittliga hyresökningen under nämnda tidsperiod uppskattas till ca 10 %. Givetvis har å de sarskilda orterna den faktiska hyresökningen stundom varit högre än detta genomsnitt, liksom den i vissa fall även varit lägre.

Levnadskostnadernas förändringar 1913—1923. För det senaste årtiondet kan man med utgångspunkt från av socialstyrelsen beräknade indextal följa levnadskostnadernas förändringar. Indextalen, vilka äro beräknade på grundval av konsumtionen 1913/14 i mindre bemedlade stadshushåll av normaltyp samt periodiskt insamlade prisnoteringar från 49 städer och stadslignande samhällen, hava i tabllån här nedan angivits i genomsnitt för olika år med året 1913 taget som utgångspunkt (serie 1). Därjämte har (2) jämväl publicerats motsvarande indextal för grosshandelspriserna enligt svensk finanstidnings partiprisindex.

Tabllåns senare del innehåller ett flertal löneindextal, avsedda att genom jämförelse med nyssnämnda prisindextal lämna en föreställning om real-lönens läge och växlingar under tioårsperioden. Av ifrågavarande löneindices avse de med 3 och 4 betecknade att giva en föreställning om den allmänna lönenivåns förskjutningar för å ena sidan industriarbetare o. d.¹ å den andra lantarbetare; talen för år 1923 äro i båda fallen att anse som preliminära. Talserierna under punkt 5 avse att åskådliggöra tidlönerna och arbetsförtjänsterna vid statens järnvägsbyggnader och vattenfallsverks byggnadsföretag för samtliga arbetargrupper tagna under ett. För att erhålla en möjligast riktig bild av utvecklingen, böra de arbetskostnaderna uttryckande timförtjänsterna jämföras med grosshandelspriserna, medan de för arbetarnas levnadsstandard mera representativa veckolönerna böra sammanställas med levnadskostnadstalen.

	Årsmedeltal för 1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923
1. Socialstyrelsens levnadskostnadsindex	100	102	² 115	² 130	² 162	225	261	269	241	195	177
2. Svensk finanstidnings partiprisindex ³	100	.	145	185	244	339	330	347	211	162	157
3. Löneindex för industriarbetare o. d. (löneinkomst per dagsverke)	100	102	108	120	146	207	266	309	305	223	⁴ 215
4. Löneindex för lantarb. (tillfälliga dagl., timlön)	100	100	103	128	172	245	300	331	238	176	⁴ 166
5. Arbetare vid statens järnväg- och statens vattenfallsverks byggnadsföretag.											
Arbetsförtjänst vid tidlönsarbete ⁵											
(a) per timme	100	100	100	102	125	214	268	320	300	⁶ 232	⁶ 214
(b) » »	100	100	100	102	122	198	230	270	253	⁶ 195	⁶ 180
Arbetsförtjänst vid allt arbete ⁶											
(a) per timme	100	² 100	104	112	146	207	290	332	295	⁶ 224	⁶ 207
(b) » vecka	100	² 100	107	119	146	200	266	317	278	⁶ 215	⁶ 198

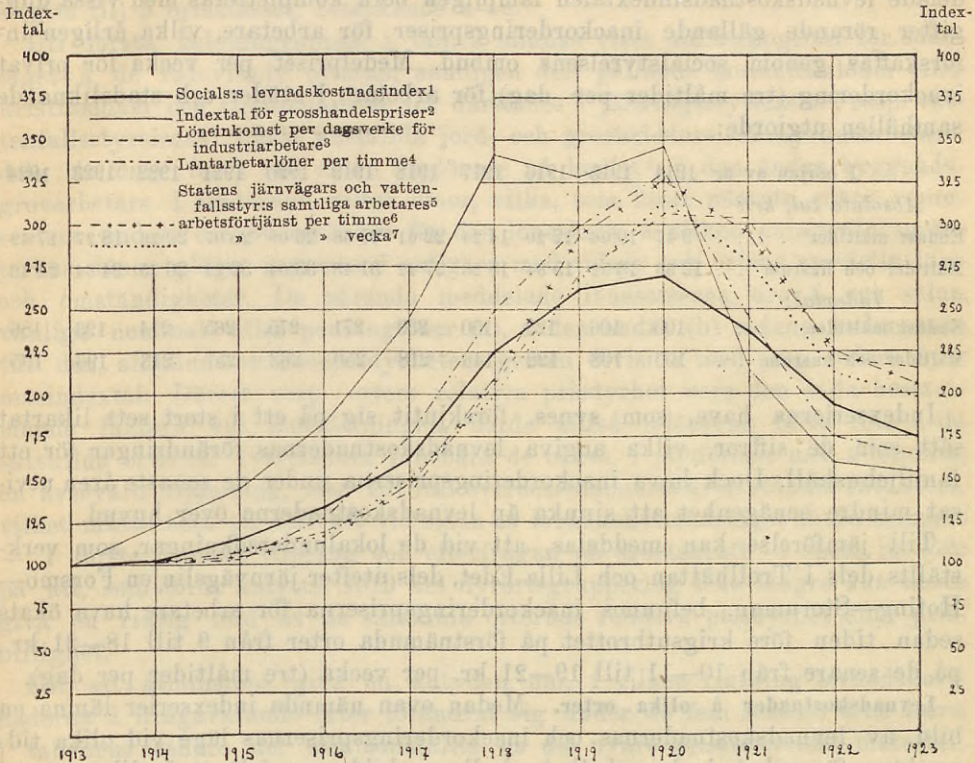
Av denna tabell, liksom än tydligare av det på densamma grundade diagram II, framgår, att ända till år 1919 i regel lönestegringen var mindre

¹ Av dessa sysselsätts ungefär en tredjedel av exportindustrier, på vilkas lönesättning de internationella konkurrensförhållandena utöva ett bestämmande inflytande. Återstoden är anställd inom industrier, som arbeta på hemmamarknaden, vid stadernas affärsdrivande verk samt inom handel och samfärdsl. — ² Approximativa uppskattningar. — ³ Priserna $\frac{1}{7}$ 1913— $\frac{30}{100}$ 1914 = 100. —

Preliminära tal. — ⁵ Här innefattas även förtjänster på tidlönsarbete för sådana icke fullgoda arbetare, för vilka jämlikt gällande »allmänna bestämmelser» viss nedsättning av normalavlönningen skett. — ⁶ Här ingå även nödhjälpsarbeten vid Södertälje och Lilla Edet.

Diagr. II. Levnadskostnadernas och arbetslönernas fluktuationer 1913—1923.

Fluctuations des frais d'existence et des salaires pendant la periode 1913—1923.

1 Index des frais d'existence de l'Administration du travail et de la prévoyance sociale.

2 Index des prix de gros (Svensk finansstatistik).

3 Revenu du travail par journée de travail pour les ouvriers de l'industrie etc.

4 Salaires des ouvriers agricoles (par heure).

5 Ensemble des ouvriers de construction des chemins de fer de l'Etat et de l'Administration des forces hydrauliques.

6 Revenu du travail par heure.

7 Revenu du travail par semaine.

än levnadskostnadsökningen, men att därefter förhållandet blivit det motsatta. Detta gäller såväl i fråga om industriarbetare och lantarbetare i allmänhet som särskilt beträffande de statliga verkens anläggningsarbetare.

Nu berörda indextal för levnadskostnaderna, vid vilkas fastställande hänsyn tagits till priser å livsmedel, lyse, bränsle, hyror, kläder m. m. samt skatter, äro framför allt ägnade att i allmänhet belysa levnadsförhållandena för s. k. normalhushåll (man, hustru och ett par minderåriga barn). Vad beträffar det arbetsområde, som nu närmast är föremål för undersökning, nämligen statens järnvägs- samt kanal- och kraftverksbyggnader, utgöres emellertid ett avsevärt antal av arbetarna av ungarlar eller sådana gifta personer, vilka under längre tid leva skilda från sina familjer och sålunda i regel äro hänvisade till inackordering hos privata familjer, matserveringar o. d. eller att, såsom ofta är förhållandet vid järnvägsbyggena, bo i arbetarbaracker samt jämväl därstädes intaga sin föda, vare sig denna beredes av arbetarna själva eller av någon för ändamålet särskild anställd kokerska. Till belysande av

förhållandena för personer av ifrågavarande kategorier synas de ovan meddelade levnadskostnadsindex-talen lämpligen böra kompletteras med vissa uppgifter rörande gällande inackorderingspriser för arbetare, vilka årligen införskaffas genom socialstyrelsens ombud. Medelpriset per vecka för privat inackordering (tre måltider per dag) för arbetare i städer och stadsliknande samhällen utgjorde:

	I början av år	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924
<i>Absoluta tal, kr.:</i>												
Endast måltider		9.47	10.06	12.20	14.24	22.61	25.68	26.08	25.07	20.26	18.27	17.62
Måltider och husrum		12.55	13.52	15.34	18.28	27.42	31.43	33.04	32.22	26.75	24.64	24.46
<i>Index-tal:</i>												
Endast måltider		100	106	129	150	239	271	275	265	214	193	186
Måltider och husrum		100	108	122	146	218	250	263	257	213	196	195

Indexserierna hava, som synes, förskjutit sig på ett i stort sett likartat sätt som de siffror, vilka angiva levnadskostnadernas förändringar för ett familjehushåll. Dock hava inackorderingspriserna under de senaste åren utvisat mindre benägenhet att sjunka än levnadskostnaderna över huvud.

Till jämförelse kan meddelas, att vid de lokalundersökningar, som verkstälts dels i Trollhättan och Lilla Edet, dels utefter järnvägslinjen Forsmo—Hoting—Storuman, befunnos inackorderingspriserna för arbetare hava ökat sedan tiden före krigsutbrottet på förstnämnda orter från 9 till 18—21 kr., på de senare från 10—11 till 19—21 kr. per vecka (tre måltider per dag).

Levnadskostnader å olika orter. Medan ovan nämnda indexserier lämna en bild av levnadskostnadernas och inackorderingsprisernas läge vid olika tidpunkter för riket i dess helhet, skulle en bild av prisläget å olika orter i landet vid en viss tidpunkt kunna erhållas genom de av socialstyrelsen utförda dyrortsgrupperingarna. Tvenne mera omfattande sådana hava hittills verkstälts, en avseende år 1916, en år 1919. Enär jämväl uppgifterna från detta sistnämnda år numera måste anses såsom föråldrade och i behov av revision, har socialstyrelsen enligt Kungl. Maj:ts uppdrag igångsatt en ny dyrortsgruppering avseende innevarande år. Då resultaten av densamma först torde föreligga i början av år 1925, måste man vid föreliggande utredning alltjämt utgå från 1919 års gruppering¹ och inskränka sig till att ur vissa synpunkter och för särskilda orter komplettera densamma.

Uti 1919 års dyrortsgruppering ingingo bl. a. 22 i tab. 9 angivna orter, vilka kunna anses vara av särskilt intresse för förevarande utredning, och därför gjorts till föremål för särskilda undersökningar. Dessa orter beröras nämligen direkt eller indirekt av vattenfallsstyrelsens och järnvägsstyrelsens arbeten. Båda dessa verk hava vid fastställandet av anläggningsarbetarnas normala timpenningar tagit stor hänsyn till arbetsplatsernas dyrhetsförhållanden, varvid socialstyrelsens dyrortsgruppering (sv. förf. saml. 1920 nr 524) tillämpats antingen direkt (vattenfallsstyrelsen) eller med vissa modifi-

¹ Se Soc. Medd., årg. 1920, sid. 857.

kationer (järnvägsstyrelsen), varvid bl. a. de 7 ortsgrupperna A—G sammanlagits till 5 ortsklasser, betecknade a—e.

Uti första kolumngruppen i tab. 9 lämnas vissa sifferuppgifter för löneläget å de redovisade orterna, nämligen dels gällande normaltimplöner eller kristidslöner och timförtjänster för därstädes i järnvägsstyrelsens¹, resp. vattenfallsstyrelsens² tjänst anställda jord- och grovarbetare samt yrkesarbetare, dels timlöner för å ena sidan daglönare på landet¹, å den andra byggnadsgrovarbetare i städerna², alltså löner, vilka, som förut nämnts, pläga representera under- och övergränsen för den löneskala, å vilken anläggningsarbetarnas löner pläga inpassas i enlighet med tidens och ortens speciella läge och omständigheter. De sålunda meddelade lönesatserna äro å ena sidan vanliga nominal- eller penninglöner (a), å den andra (b) sådana, reducerade till den allmänna »riksmedeldyrheten» genom division med resp. orters dyrortsindextal. Därest resp. orters relativa prisdyrhet vore den enda bestämmande faktorn vid lönesättningen, borde alltså b-lönerna bliva lika å de särskilda orterna. Tvivelsutan innebära de också, i jämförelse med a-lönerna, en avsevärd utjämning, men till full överensstämmelse är avståndet rätt stort, vilket måste bero på *dels* att vid sidan av levnadskostnadsläget andra moment — i första rummet tillgång och efterfrågan på arbetskraft — spela in, *dels* på att, som förut antytts, 1919 års dyrortsgruppering icke längre kan anses giva en riktig bild av de särskilda orternas relativa prisdyrhet eller prisbillighet.

För att åtminstone giva en antydning om, i vilken riktning levnadskostnaderna å ifrågavarande orter förändrat sig under de fem senaste åren hava i tabellens senare del sammanställts en del nyare prisstatistiskt material, vilket dels hämtats från socialstyrelsens fortlöpande prisstatistik, dels insamlats genom särskilda besök å ort och ställe.

Den första kolumngruppen åskådliggör utgifter för livsmedel, lyse och bränsle dels sommaren 1919, dels omkring 1 april 1924, ävensom den procentuella sänkningen mellan dessa tidpunkter av ifrågavarande utgiftspost. I genomsnitt för samtliga medtagna 22 orter är denna minskning 46.2 %. Som synes, har emellertid prissänkningen å vissa orter fortskridit avsevärt hastigare än å andra. Av intresse är då i första rummet att anteckna, att, medan nämnda kostnadssumma i Trollhättan minskats med 46.3 % eller lika med genomsnittet för samtliga orter, har prisnedgången i Lilla Edet varit mindre eller 43.6 %. Siffrorna tyda sålunda på, att under de senaste åren en viss utjämning i dyrortsavseende emellan de båda orterna ägt rum med avseende på kostnaderna för livsmedel, lyse och bränsle.

Större principiellt intresse för belysning av landsbygdens »dynamiska» karaktär i prisavseende erbjuder ett studium av prisrörelsen å vissa orter, som berörts av pågående järnvägsbyggnader.

Bananläggningen Forsmo—Hoting, vilken till största delen genomlöper gamla odlingsbygder, påbörjades hösten 1918 vid Forsmo och hösten 1921 vid Hoting (som nödhjälpsarbete). Vid tiden för 1919 års dyrortsgruppering voro, med undantag för Eds, Resele och södra delen av Ådalslidens socknar, de mellanliggande trakterna oberoende av järnvägsbygget. Våren 1923, för vilken tidpunkt jämväl vissa prisnoteringar erhållits, synes en relativt stark anhopning av arbetare hava förekommit i de trakter,

¹ I tab. 9 utmärkta med vanlig stil. — ² I tab. 9 utmärkta med kursiverad stil.

Tab. 10. Detaljhandelspriser (i öre) å vissa varuslag åren 1916—1924 i orter vid banbyggnaderna Forsmo—Hoting och inlandsbanans södra distrikt.

	Tidpunkt	Mjök	Smör, lands-	Potatis	Mjöl, vete-	Havregryn	Rågbröd, hårt, grovt	Nötkött, stök	Fäsk, färskt	Sill, salt	Kaffe, obränt	Socker, dit.	Fjörk-ved famn (356 kbm.)
		lit.	kg.	5 kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	
Forsmo . .	juli 1916	16	300	45	38	50	50	200	220	80	200	69	2 000
	> 1919	40	700	40	75	100	100	600	500	130	320	138	4 450
	apr. 1923	25	350	32	46	50	80	240	240	65	230	120	3 100
	> 1924	25	350	50	43	50	75	230	210	63	225	110	4 000
Ådalsliden	juli 1916	15	225	30	41	55	50	200	200	90	170	75	1 300
	> 1919	40	600	56	80	115	110	600	500	125	340	140	4 500
	apr. 1923	30	350	42	48	60	85	220	210	75	230	125	2 700
	> 1924	25	350	53	40	50	70	180	180	75	220	110	2 300
Backe . .	juli 1916	15	250	30	40	55	50	170	200	85	200	70	2 150
	> 1919	40	700	50	87	110	100	550	500	125	330	150	4 900
	apr. 1923	25	350	35	50	65	80	170	250	75	225	120	2 500
	> 1924	28	350	60	48	63	70	160	175	75	237	110	2 800
Hoting . .	juli 1916	15	225	35	40	60	55	150	230	100	180	75	1 900
	> 1919	50	650	60	75	85	98	475	450	140	325	142	5 000
	apr. 1923	26	350	40	48	60	85	165	250	72	230	120	2 800
	> 1924	25	313	40	41	50	70	160	180	60	230	109	2 800
Vilhelmina	juli 1916	15	225	25	41	50	53	110	200	70	190	75	1 500
	> 1919	60	700	63	75	105	100	450	500	140	325	150	4 800
	apr. 1923	30	340	45	45	56	73	195	238	75	227	120	2 560
	> 1924	30	300	60	41	56	71	150	200	75	225	110	2 400
Stensele . . (Storuman)	juli 1916	15	225	30	47	60	61	125	195	75	180	80	1 780
	> 1919	40	650	63	100	125	145	550	450	175	350	165	3 700
	apr. 1923	33	350	45	50	65	100	250	250	75	275	125	3 500
	> 1924	30	350	65	44	65	83	150	210	75	250	113	3 000

som hava Ådalsliden till handelscentrum. Däremot hade de norr ifrån påbörjade anläggningsarbetena ännu våren 1923 ur provianteringssynpunkt endast berört den i Fjällsjö socken belägna orten Backe. I april 1924 hava järnvägsbyggnadsarbetena förskjutits norr om Ådalsliden och kunna sägas vara koncentrerade på sträckan från Tara by till byn Långvattnet (i Junsele kommun) samt i Fjällsjö kommun. Det må emellertid ihågkommas, att arbeten av olika slag praktiskt taget pågå efter hela banlinjen Forsmo—Hoting.

Behåller man i minnet denna successiva förflyttning av järnvägsbyggets ekonomiska tyngdpunkt, giva prisnoteringarna i tab. 10 en tydlig bild av huruom en större anhopning av arbetare till ett mindre samhälle utövat en påtaglig inverkan på prisbildningen i detaljhandeln. Framhållas må exempelvis, att våren 1923, då relativt många arbetare inköpte sina förnödenheter vid Ådalsliden, priserna därstädes för flera viktiga varuslag (exempelvis mjölk, vetemjöl, havregryn, rågbröd och socker) lågo högre än i Forsmo, men däremot våren 1924, då huvudparten av arbetsstyrkan förskjutits norrut, gått ned till samma eller lägre nivå än å denna ort. Likaledes kan framhållas den iögonenfallande prisökning å vissa varuslag, som från 1923 till 1924 inträffade i Backe, medan i Hoting priserna å motsvarande varor varit relativt stillastående.

Motsvarande iakttagelser hava även gjorts vid en jämförelse mellan prisläget vid skilda tidpunkter å de vid en nyanlagd, till stor del genom ödemarker framdragen sträcka av inlandsbanan belägna orterna Vilhelmina och Storuman (Stensele). År 1916 voro, som tab. 10 utvisar, priserna något högre i Stensele än i Vilhelmina. Särskilt

gällde detta sådana varor, som måste transporteras långa sträckor till resp. orter, exempelvis vetemjöl, havregryn, sill och socker. De till Vilhelmina år 1919 koncentrerade järnvägsbyggnadsarbetena synas emellertid, särskilt för de å orten producerade varorna, såsom mjölk och ved, hava framkallat en anmärkningsvärd stegring. Däremot hade de förbättrade kommunikationerna möjliggjort, att exempelvis mjöl, gryn, socker och kaffe kunde hållas vid relativt låga priser. Indextalet för de sammanlagda utgifterna för livsmedel, lyse och bränsle för ett normalhushåll utgjorde år 1919 i Vilhelmina 993 och i Stensele 933 (med Stockholm satt = 1 000). Våren 1924, då järnvägsbyggnadsarbetarna nästan helt dragit sig från Vilhelmina, men däremot Storuman utgör så att säga basen för det å inlandsbanans södra distrikt pågående arbetet, har hela prisläget blivit omkastat. Utgiftsposten för livsmedel, lyse och bränsle synes nu nämligen böra för Storumans vidkommande betecknas med siffran 995, men för Vilhelmina med talet 947.

Tab. 9 erbjuder jämväl möjlighet till ett studium av priserna på arbetarinkomster i vissa orter, låt vara att dessa uppgifter böra behandlas med försiktighet med hänsyn till deras ofta nog så vaga natur.

Helinackordering i privata familjer synes förekomma jämförelsevis sällan, vare sig det gäller kraftverksbyggnadsarbetarna i Trollhättan och Lilla Edet eller järnvägsanläggningsarbetarna i Norrland. Likaledes spisa endast ett fåtal dylika arbetare å matserveringar o. d. Kraftverksanläggningarna vid Trollhättan närma sig ju numera sin fullbordan och de där anställda arbetarna äro i regel familjeförsörjare med egna familjebostäder å orten. Vid Lilla Edet utgöres likaledes en stor del av arbetsstyrkan av personer med hem i närheten av arbetsplatsen. Dock voro här under mars månad 1924 ett sextiotal arbetare inhysta i kraftverkets baracker. Ifrågavarande personer uppgivas i regel själva ombesörja sin matlagning, varvid smörgås, ost, mjölk, skinka, korv, svagdricka och ägg ävensom kokt potatis och kaffe utgjorde huvudposten av födan. En stor del av arbetarna vid de norrländska järnvägsbyggena bo likaledes i järnvägens baracker, men är mathållningen här överlämnad till en härför särskilt anställd kvinna (s. k. kocka), vilken, förutom av järnvägen utbetald ersättning för städning, tvätt o. d., för matlagningen betalas med 6 å 10 kr. per man och månad. Totalkostnaden för maten uppgives i regel uppgå till ungefär 3 kr. per man och dag.

Vattenfallsverkets baracker i Lilla Edet upplåtas gratis till arbetarna, som dock för städning och skurning av desamma hava att erlagga en viss mindre avgift. Vid de norrländska järnvägsbyggena erlagga arbetarna till statens järnvägsbyggnader 30 öre per man och dag i logiavgift, i vilket pris jämväl ingår avgift för städning, tvätt, ved, lyse, sängkläder o. s. v. På sträckan Hoting—Långvattnet — alltså den linje, där nödhjälpsarbeten pågå — är avgiften endast 25 öre. I en del äldre baracker, där fler än 4 arbetare bebo ett rum, är avgiften likaledes 25 öre. Före den 1 sept. 1920 var barackavgiften liksom för närvarande 9 kr. per person och månad, men utgjorde under tiden $\frac{1}{9}$ 1920— $\frac{30}{6}$ 1921 18 kr. och perioden $\frac{1}{7}$ 1921— $\frac{30}{6}$ 1923 12 kr. per månad.

För jämförelser mellan levnadskostnaderna å olika orter hava i tab. 9 vidare införts uppgifter dels rörande kommunalskatter (inklusive municipalskatt), dels angående de bostadshyror (för ett rum och kök), som framkommit vid 1920/21 års allmänna bostadsräkning eller hämtats ur vissa andra källor. Tillförlitliga hyresuppgifter för orterna utefter järnvägslinjen Forsmo—Hoting—Storuman hava ej kunnat anskaffas på den korta tid, som stått till buds, särskilt som någon egentlig hyresmarknad i dessa lantliga orter icke förekommer, utan hyrorna pläga avpassas efter omständigheterna i varje särskilt fall. Framhållas må, att vid hyresprisernas beräkning hänsyn av naturliga skäl ej kunnat tagas till de stora kvalitativa åtskillnader bostäderna förete å olika orter. Exempelvis må beträffande Lilla Edet anmärkas, att en- och tvårumslägenheterna därstädes synas hava osedvanligt ringa kubikinhåll, enär de i stor utsträckning uppkommit genom uppdelning av redan förut små egnahemslägenheter, vilket i viss mån förklarar ortens jämförelsevis låga hyresnivå.

